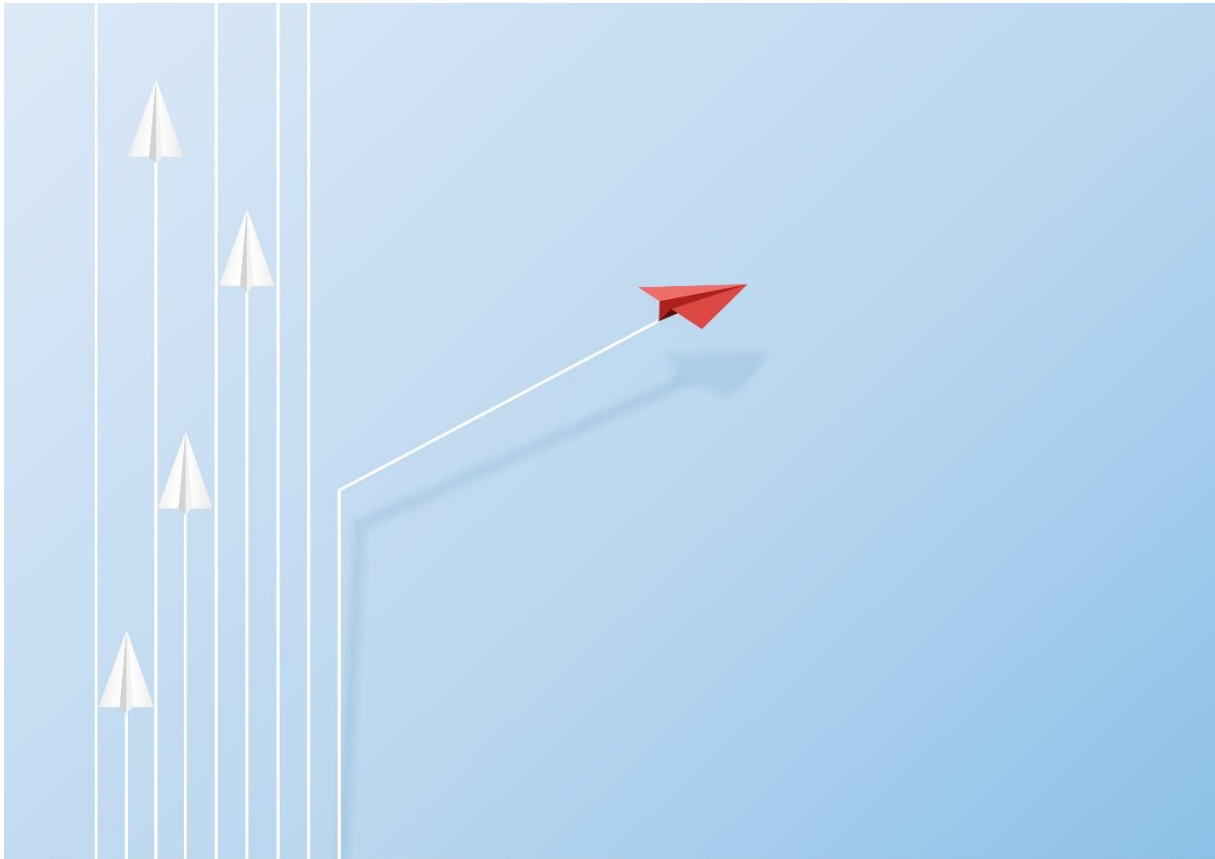

Excessen van Excellentie

Een analyse van de prestatiegerichtheid onder studenten in de hedendaagse prestatiecultuur

Figuur 1. Papieren vliegtuigjes vliegend in dezelfde richting, met één die afwijkt van deze norm.

Daniel Wieseahn
Bachelor Thesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)
Nijmegen School of Management
Radboud Universiteit Nijmegen
April 2021

Radboud Universiteit Nijmegen

Excessen van Excellentie

Een analyse van de prestatiegerichtheid onder studenten in de hedendaagse prestatiecultuur

Daniel Wieseahn

Studentnummer: 1011767

Begeleider: dr. Roos Hoekstra-Pijpers

Bachelor Thesis Geografie, Planologie en Milieu

Nijmegen School of Management

Radboud Universiteit Nijmegen

April 2021

Woordenaantal: 15924

Voorwoord

In dit onderzoek presenteer ik u de bevindingen van mijn onderzoek naar de invloed van de maatschappelijke cultuur van prestatiegerichtheid op de volgende levenskeuze na de bachelor van studenten. Ik heb tijdens het onderzoek veel geleerd over het toepassen van onderzoeksmethoden, het analyseren van interviews en het opstellen van een scriptie.

Ik wil mijn dank uitspreken naar mijn begeleidster, dr. Roos Hoekstra-Pijpers, voor het geven van kritische reflectie op mijn eerdere stukken en de ondersteuning tijdens het schrijfproces. Verder wil ik mijn respondenten bedanken voor hun uitgebreide antwoorden tijdens de interviews en hun interesse bij de deelname. Met name in deze aparte tijden van het Covid-19 virus heeft dat erg veel bijgedragen aan de afsluiting van mijn bachelor. Tenslotte wil ik Mees bedanken voor het doorlezen van mijn scriptie, om uit zijn perspectief mijn schrijfstijl te controleren.

Ik wens u veel plezier tijdens het lezen.

Daniel Wieseahn

Nijmegen, april 2021

Samenvatting

Nederlandse jongvolwassenen lijden aan depressies in vergelijking tot andere generaties, terwijl in het algemeen de Nederlandse jongvolwassenen erg gelukkig blijken te zijn. Waar komt deze ontevredenheid vandaan?

Jongvolwassen ervaren mentale spanning, doordat ze ontevreden zijn met zichzelf. Deze ontevredenheid komt vanuit een overmaat aan onzekerheid en hoge verwachtingen bij toekomstige levenskeuzes, als ook een maatschappelijke tendens van prestatiegerichtheid. Deze prestatiegerichte cultuur is voortgekomen uit het huidige discours van de meritocratie. In de meritocratie staat het gegeven centraal dat 'beloning overeenkomstig verdienste' de manier is om tot een maatschappij van gelijke kansen te komen. Hoeveel iemand presteert en de inspanning die daarvoor geleverd wordt is de bijdrage die een individu levert. Des te meer een persoon bijdraagt, des te hoger diegene hiervoor in zijn inkomen beloond dient te worden. Dit zou uiteindelijk de meest rechtvaardige samenleving tot uiting brengen.

Echter, in de praktijk blijkt het erg lastig te zijn om verdienste te meten. Is bijvoorbeeld talent een menselijke eigenschap die te meten is? Of is verdienste eerder uit te drukken in IQ of opleidingsniveau? Hierbij is belangrijk te realiseren dat opleidingsniveau niet altijd evenredig staat aan gelijke kansen. Daardoor kan de rechtvaardigheid in het geding komen.

Verder komen er ook negatieve aspecten in het meritocratische ideaal tot uiting. Zo kan het een op selectie gerichte maatschappij veroorzaken, waardoor er een lager gevoel van houvast en geborgenheid onder de burgers leeft. Bovendien ontstaat uit het meritocratisch ideaal een nieuwe sociale orde, welke op opleidingsniveau met name de hoger opgeleide klasse tot elite maakt. Als laatste is belangrijk dat het een nieuwe vorm van vernedering doet ontstaan bij de personen die niet het ideaal van de prestatiecultuur kunnen navolgen. Hierdoor kan bij hen het gevoel ontstaan dat ze maatschappelijk gezien gefaald hebben. Dit kan de eerder beschreven klachten van mentale spanning veroorzaken.

Tegen deze achtergrond wordt onderzocht in hoeverre derde- of ouderejaars studenten van de Faculteit der Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit te Nijmegen zich in hun volgende levenskeuzes laten beïnvloeden door een prestatiegerichte maatstaf van excellentie. Om dit te onderzoeken is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

In hoeverre laten Nijmeegse derde- en ouderejaars bachelorstudenten zich in volgende levenskeuzes volgend op de bachelor beïnvloeden door een samenleving die gericht is op presteren?

Om de prestatiecultuur van de Nijmeegse derde- en ouderejaars bachelor studenten te onderzoeken wordt gebruikt gemaakt van de theorie van Bourdieu over de habitus. De habitustheorie gaat uit van een genormaliseerde toestand. Deze toestand is een geheel van eerdere condities die een bepaalde samenleving structureren, waaruit weer nieuwe condities ontstaan die deze samenleving in stand houden, welke zowel bewust als onbewust de individuen in deze toestand beïnvloedt. De hedendaagse prestatiecultuur is voortgekomen uit een meritocratisch ideaal, welke in de samenleving steeds verder is genormaliseerd. Daarom wordt deze toestand in dit onderzoek geconceptualiseerd als een habitus van excellentie. Deze conceptualisatie wordt gebruikt om te verklaren in hoeverre de prestatiecultuur Nijmeegse studenten beïnvloedt in hun volgende levenskeuze.

Er is gekozen om studenten te onderzoeken, omdat zij aan het einde van het studiejaar hoogstwaarschijnlijk afgestudeerd zijn als Bachelor of Science. Zij zullen dan een volgende ingrijpende keuze maken in hun leven: ze maken de keuze voor een master, of wijken af van deze norm door een baan te zoeken of een tussenjaar te nemen. Hiermee zetten ze bewust een grote stap voor een nieuw traject of pad van hun leven. Tegelijkertijd blijken jongvolwassen onbewust ook beïnvloed te worden door de eigen omgeving en de maatschappelijke kansen die ze hebben, welke momenteel sociaal geconstrueerd worden via een internalisering van de huidige prestatiecultuur. Dit kan ze sturen in het maken van hun vervolgkeuze, waardoor ze bijvoorbeeld de keuze maken om twee masters te gaan volgen. Daarom is het interessant te onderzoeken in hoeverre deze groep zich laat beïnvloeden door de habitus van excellentie.

De analyse van deze habitus gaat middels drie factoren die met behulp van de literatuur zijn opgesteld: prestatiegerichtheid bij het studeren, de mate van uitstraling van een beeld van positivisme op sociale media en de invloed van de Covid-19 crisis op dit prestatiegerichte denken onder studenten. De motivaties van de studenten bij deze factoren zijn opgemaakt uit diepte-interviews. Deze zijn vervolgens geanalyseerd via een code-analyse door middel van ATLAS.ti.

Uit deze analyse is naar voren gekomen dat vanuit de habitus van excellentie de prestatiegerichte samenleving vergaand genormaliseerd blijkt te zijn onder de studenten. Studenten zien studeren als de norm en proberen tijdens het studeren ook zichzelf voor de toekomstige werkgever te onderscheiden van andere studenten. Dit doen ze door tijdens de studie zich te onderscheiden door extra-curriculaire activiteiten of door hun netwerk uit te breiden op LinkedIn. Op die manier proberen ze zich voor te bereiden op de competitieve arbeidsmarkt. Tegelijkertijd genieten de studenten ook van deze voorbereiding, door zichzelf uit te dagen of vinden ze dit prettig voor hun persoonlijke ontwikkeling en halen ze hier voldoening uit. Hier komt bij dat de studenten tot op zekere hoogte bewust zijn van het feit dat ze proberen te voldoen aan de norm en daarom zich ook

willen onderscheiden op de arbeidsmarkt. Wel lijken ze deze ontwikkeling als vanzelfsprekend te vinden in hun leven, omdat ze het als maatschappelijk normaal zien. Daardoor zien ze zichzelf bij mislukkingen ook niet als 'verliezer', waardoor ze geen ingrijpende negatieve gevoelens ervaren. Enkel de Covid-19 crisis blijkt invloed te hebben op hun tevredenheid, maar ook dit is van voorbijgaande aard door het vooruitzicht dat de pandemie op een gegeven moment voorbij zal zijn.

Op basis van dit onderzoek kunnen aanbevelingen gedaan worden voor vervolgonderzoek. Zo zou het interessant zijn om een kwantitatieve analyse uit te voeren van de invloed van de prestatimaatschappij over een hoger en meer divers aantal studenten. Verder zou gedetailleerd onderzoek naar de 'verliezers' van de prestatimaatschappij meer inzicht kunnen geven in hoeverre de prestatimaatschappij geproblematiseerd kan worden. Daarnaast kan een onderzoek over een langere periode mogelijk gedetailleerder uitkomsten bieden over het verloop van levenskeuzes onder jongvolwassenen over mogelijke verklaringen. Zo zou de invloed van de prestatimaatschappij mogelijk beter gekenmerkt kunnen worden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	II
Samenvatting.....	III
1. Inleiding	1
1.1. Aanleiding.....	1
1.1.1. Levenskeuzes.....	1
1.1.2. Prestatiedruk	2
1.2. Doelstelling.....	5
1.3. Vraagstelling.....	5
1.4. Wetenschappelijke relevantie.....	6
1.5. Maatschappelijke relevantie	7
1.6. Leeswijzer	8
2. Theoretisch kader.....	9
2.1. Theorie.....	9
2.1.1. Habitus.....	11
2.2. Conceptueel model	12
2.2.1. Operationalisatie	13
3. Methodiek	16
3.1. Onderzoeksstrategie	16
3.2. Onderzoeksmateriaal	17
3.3. Data-analyse.....	18
4. Resultaten.....	20
4.1. Studeren	20
4.1.1. Studeren is de norm	20
4.1.2. Bachelor verlengen is ook een keuze	22
4.1.3. Ambities voor de toekomst?	23
4.2. Sociale media.....	26
4.3. Covid-19 crisis.....	30
5. Conclusies.....	34
5.1. Conclusie	34
5.2. Discussie	37
5.3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	38
5.4. Reflectie.....	38
6. Bibliografie.....	42

Bijlagen	44
Bijlage 1: Interviewgide onderzoek Habitus van excellentie.....	44
Bijlage 2: Overzicht respondenten	47

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Nederlandse jongvolwassenen zijn over het algemeen erg gelukkig. “Van de jongeren tot 25 jaar is 90% blij met hun leven. Gemiddeld geven ze er een 7,9 voor, en zelfs een 8,4 voor hun geluk [uit 10]. Zij hebben ook meer vertrouwen in de toekomst dan andere leeftijdsgroepen” (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018, p. 7). Toch is het zo dat deze generatie in vergelijking tot andere generaties volgens het CBS en het RIVM vaak kampt met depressies. Dit heeft als gevolg stijging van het gebruik van antidepressiva en meer spreekkamerpatiënten bij studentenpsychologen (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018).

Een van de mogelijke redenen voor deze problematiek is mentale spanning die studenten ervaren doordat ze ontevreden zijn met zichzelf (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Deze ontevredenheid blijkt te ontstaan uit twee verschillende oorzaken: 1. De onzekerheid en hoge verwachtingen van studenten bij toekomstige levenskeuzes. 2. De prestatiedruk die studenten voelen in het onderwijs en op sociale media, die beiden zijn ontstaan door een internalisering van een prestatiegerichte cultuur (Kooijmans, 2019).

1.1.1. Levenskeuzes

Ten eerste is er de onzekerheid over toekomstige levenskeuzes voor hun (identiteits-)ontwikkeling. De identiteitsontwikkeling onder jongvolwassenen is een opeenvolgend proces van positieve en negatieve ervaringen. Met deze ervaringen vormen zij hun identiteit door zich aan de ene kant aan anderen te spiegelen en aan de andere kant zich te distantiëren van anderen. Zo proberen ze deel uit te maken van een groter geheel, maar tegelijk wordt er ook gestreefd naar onafhankelijkheid en autonomie (Kooijmans, 2019).

In de tijd van hun grootouders was deze ontwikkeling veel rechtlijniger: de kinderen zouden het bedrijf van hun ouders overnemen, of dezelfde opleiding volgen als hun ouders gedaan hadden. Ook werd de levenspartner gezocht binnen kerkelijke kring, of bij de studie of baan die iemand deed (Kooijmans, 2019). Tegenwoordig hebben jongvolwassenen “minder te maken met een vast loopbaanperspectief, met vaste werktijden, met vaste rolpatronen, vaste levenspartners of vaste maatschappelijke posities. Ook brede maatschappelijke tendensen als individualisering, ontkerkelijking en digitalisering werken in de levens van alle jongvolwassenen door” (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018, p. 12). In de huidige samenleving zijn deze “normen en waarden, gedragingen en relaties zo veranderlijk dat we geen houvast hebben aan gewoontes en routines van weleer” volgens Bauman (in Kooijmans, 2019, p. 17). Daardoor is

de perceptie van meer mogelijkheden vele malen groter dan vroeger onder jongvolwassenen. Hierdoor lijkt het alsof er zoveel meer te kiezen is, waardoor de druk onder jongvolwassenen groter wordt om 'het juiste pad' te kiezen (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Dit maakt dat de wereld een stuk onbegrensd en onoverzichtelijker is geworden, wat veel onzekerheid met zich meebrengt. Deze onzekerheid zorgt ervoor dat (jong)volwassenen meer risicomijdend zijn geworden, omdat ze er minder op vertrouwen dat hun gekozen risico tot een goed einde komt (Kooijmans, 2019).

Ten tweede zijn er de hoge verwachtingen onder jonge mensen van hun volgende keuzes. In de media wordt de huidige generatie beschreven als 'Pampergeneratie': de jongvolwassenen van de huidige tijd zouden door hun ouders zijn opgevoed met het idee van te veel vrijheid, waarbij onzekerheden en obstakels zo veel mogelijk vermeden worden (Schohaus & Vries, 2011) (Zee, 2016). Het enige wat voor de ouders telt is dat hun kinderen gelukkig zijn. Hierdoor zijn jongeren eraan gewend dat alles meezit en niets tegenvalt. De perceptie dat iets niet mogelijk is, wordt als iets onwerkelijks gezien. Maar dit leidt ook tot hoge verwachtingen onder jonge mensen. Als de realiteit dan niet zo gelukkig is en de verwachtingen niet uitkomen, worden ze daardoor erg teleurgesteld of zelfs depressief. De oplossingen bij deze klachten worden gezocht bij de jongeren zelf. Er wordt gepoogd de 'binnenwereld' van jongvolwassenen te verbeteren met yoga, mindfulness of psychische begeleiding en medicatie. Maar hiermee wordt het probleem geïndividualiseerd en kan "zo'n eenzijdige focus ook leiden tot ongewenste medicatie" (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018, p. 4) van deze gevoelens.

1.1.2. Prestatiedruk

Tegelijkertijd ontwikkelt zich in de maatschappij een prestatiegerichte cultuur. Men probeert zoveel mogelijk door talentontwikkeling de beste positie te bereiken, zo goed mogelijk presteren is het belangrijkste. Maar dat men al moeite heeft genomen om iets te leren, om zich als persoon te ontwikkelen, wordt achterwege gelaten. Belangrijk is niet meer de vraag: "wie ben ik?", maar juist "wat levert het mij op?". Deze talentontwikkeling zorgt in de maatschappij voor het idee dat succes de maatstaf is. "Ideeën over maakbaarheid en zelfontplooiing lijken te zijn geëvolueerd tot een verplichting tot succes, volgens door de maatschappij bepaalde normen die voor iedereen gelden" (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018, p. 14).

Ten eerste stelt de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018) dat deze maatschappelijke verwachtingen al op jonge leeftijd in de levens van jongvolwassenen zijn doorgewerkt: op school en op de vervolgopleiding gaat het met name over het toewerken naar een diploma. "In de huidige tijd is talentontwikkeling en studeren geen voorrecht, (...) maar een norm geworden. (...) Het onderwijs is steeds meer gericht op kennisproductie, op leeruitkomsten

en leerrendement en veel minder op persoonlijkheidsvorming en burgerschapsvorming” zegt ook Kooijmans (2019, p. 18).

Zo zouden kinderen volgens de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018) op de basisschool voor hun middelbare schooladvies al minder ingedeeld worden op hun persoonlijkheid en eerder op hun citoscore. Toekomstige werkgevers zouden vaker uitzonderlijke cv's met hoge cijfers, veel opleidingen en verschillende extra-curriculaire activiteiten eisen. Flexwerken zou regelmatigiger gevraagd worden dan een '9tot5-baan', ook als dit iemands huishouden verstoort. Ook blijkt het onder studenten belangrijker te worden dat zij naast hun studie iets navolgen wat hun cv interessanter doet lijken. Voorbeelden hiervan zijn het uitvoeren van een bestuursjaar bij een studievereniging of het volgen van een honneursprogramma. Het doel is dan om zichzelf uit te dagen en ervaring op te doen, maar hiermee wordt de haalbaarheid van de eigen studie soms buiten beschouwing gelaten (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018).

Ten tweede is er onder jongvolwassenen de druk van 'het perfecte plaatje' op sociale media. Dit komt voort uit de onbegrensde keuzemogelijkheden: "the sky is the limit" (Kooijmans, 2019, p. 25). Met de eerder beschreven onzekerheid die hierbij komt, lijkt het alsof met name jongeren maar ook jongvolwassenen willen ontsnappen aan deze onzekerheden. Daardoor is het belangrijk dat een beeld van positivisme wordt gegenereerd. De eigenwaarde wordt gehaald uit het zichzelf meten met anderen, door te laten zien hoe leuk iemand het heeft ten opzichte van anderen. Hierdoor ervaren studenten de stress van een mooi "Instagram account: (...) lekkere etentjes, leuke feestjes, mooie vakanties, verre reizen. Die druk is enorm" (Dinther, in Kooijmans 2019, p. 26). Daarbij wordt de stress die gepaard ging met de afbeeldingen van studieprestaties of verre reizen achterwege gelaten. Hierdoor wordt dit schijnbeeld van positivisme enkel versterkt (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018).

Deze prestatiegerichte cultuur blijkt te zijn ontstaan uit het huidige discours van de meritocratie (Kooijmans, 2019). De meritocratie is een ideologie die berust op het ideaal van gelijke kansen. Volgens Swierstra et al. (2008, p. 17) is de meritocratie het gangbare Westerse ideaal, en zou er "in Nederland brede steun bestaan voor het meritocratische ideaal. Veel beleid richt zich op gelijke kansen in onderwijs en arbeidsmarkt."

Hiermee gaat het om de gelijke kans "de eigen talenten te ontwikkelen en zich voor de samenleving verdienstelijk te maken" (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008, p. 14). Daardoor wordt iemands sociale positie in de maatschappij dan afhankelijk van iemands verdienste: hoeveel iemand presteert en de inspanning die iemand daarvoor levert wordt dan gezien als bijdrage aan de samenleving. Des te meer iemand bijdraagt, des te hoger iemands

verdienste beloond zal worden. Dit zou de sociaaleconomische verschillen legitiem maken. Op voorwaarde dat deze concurrentiestrijd van verdiensten eerlijk verloopt, iedereen over dezelfde hulpbronnen kan beschikken en privileges geen onoverkomelijke voorsprong geven in deze competitie. Uiteindelijk zou dit rechtvaardig zijn volgens de “opvatting dat het rechtvaardig is om iemand die veel bijdraagt (...) daarvoor evenredig veel terug te geven” (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008, pp. 15-16).

Maar het blijkt wetenschappelijk erg lastig om iemands verdienste te meten: is talent meetbaar? Of zou iemands verdienste eerder de definitie krijgen van IQ of opleidingsniveau? Bij dit laatste is het ook nog lastig te bepalen of iedereen gelijke kansen heeft op dezelfde opleiding. Dit zou dan in strijd zijn met het gelijke kansen-ideaal (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008).

Verder heeft het meritocratische ideaal ook negatieve kanten. Zo kan het leiden tot een meer op selectie gerichte maatschappij, wat mensen minder het gevoel van geborgenheid en houvast geeft. Ook is het onduidelijk welke sociale orde zal ontstaan uit de meritocratie. De gedachte heerst dat de hoger opgeleide klasse de competitie van verdiensten zal gebruiken om haar eigen positie te verdedigen. Als laatste komt uit de meritocratie een nieuwe vorm van vernedering naar voren: de mensen die geen verdienste bijdragen aan de samenleving, of het gevoel hebben dat ze dit niet doen, zouden dan denken dat ze maatschappelijk gezien gefaald hebben. Waarbij ze meestal de schuld voor dit falen aan enkel henzelf geven (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008).

Deze drie negatieve kanten komen ook terug in de prestatiecultuur zoals Kooijmans (2019) en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018) die beschrijven. Een verlies van houvast en toegenomen onzekerheid door selectie mondt bij studenten uit in onzekerheid en hoge verwachtingen bij toekomstige keuzes. Hiernaast blijkt de angst om te falen zich te uiten in een beeld van positivisme op sociale media en in door studenten gevoelde druk om uitermate te presteren tijdens de studie. Het gevaar volgens beide studies ligt dan in het feit dat in deze prestatiecultuur succesvol zijn de norm is geworden. Pas als iemand succes heeft behaald in de maatschappij, dan lijkt hij als het ware zijn bestaansrecht terugverdiend te hebben. En als het bepaalde individuen niet lukt te presteren volgens deze maatstaf van succes, dan heerst er de gedachte dat het aan die individuen zelf ligt en niet aan de normalisering van de prestatiecultuur. Dit zou ertoe leiden dat deze individuen een gevoel van falen krijgen, wat ze ongelukkig maakt. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de toegenomen depressies binnen de huidige generatie.

De prestatiecultuur blijkt dus steeds meer zowel bewust als onbewust door studenten geïnternaliseerd te worden. Het is daarom belangrijk te onderzoeken in hoeverre hedendaagse

studenten deze prestatiecultuur ervaren en of ze zich er zo sterk door beïnvloed voelen als Kooijmans (2019) en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018) stellen.

1.2. Doelstelling

De mentale spanning die jongvolwassenen tegenwoordig ervaren is herleidbaar tot twee facetten: levenskeuzes en prestatiedruk. Jongvolwassenen zijn tegenwoordig meer onzeker en risicomijdend bij het maken van toekomstige levenskeuzes. Daarnaast hebben ze bij de gemaakte levenskeuzes hoge, soms onhaalbare, verwachtingen. Tegelijkertijd blijken ze bij het maken van deze levenskeuzes een prestatiedruk te voelen, die ze het gevoel geeft dat ze door hun keuze altijd succesvol moeten zijn. Deze prestatiedruk is ontstaan uit een prestatiegerichte cultuur, waarbij succes de maatstaf is. Deze cultuur uit zich onder studenten dan in een gevoel van moeten uitblinken tijdens het studeren, als mede dit beeld van excelleren als iets positiefs te uiten op sociale media.

Tegen deze achtergrond wordt in dit onderzoek onderzocht in hoeverre derde- of ouderejaars studenten van de Faculteit der Managementwetenschappen van de Radboud Universiteit in Nijmegen zich in hun verdere levenskeuzes laten beïnvloeden door een prestatiegerichte maatstaf van excellentie. Dit wordt geanalyseerd via drie aspecten. Ten eerste door de druk die studenten voelen om constant zo hoog mogelijk te presteren in het universitaire onderwijs. Ten tweede via het beeld dat studenten van zichzelf uitstralen op sociale media. Als laatste wordt geanalyseerd of de Covid-19 crisis van invloed is op dit prestatiegerichte denken, doordat prioriteiten voor studenten door deze crisis mogelijk zijn veranderd.

1.3. Vraagstelling

Om dit doel te bereiken is een onderzoeksvraag opgesteld:

In hoeverre laten Nijmeegse derde- en ouderejaars bachelorstudenten zich in volgende levenskeuzes volgend op de bachelor beïnvloeden door een samenleving die gericht is op presteren?

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn een aantal deelvragen opgesteld:

- In welke mate is de ervaring van prestatiegerichtheid bij studeren van invloed op de volgende levenskeuze na de bachelor van studenten?
- Hoe draagt een beeld van positivisme op sociale media bij aan de prestatiecultuur onder studenten?
- In welke mate heeft de Covid-19 crisis invloed op prestatiegericht denken van studenten?

1.4. Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant, omdat de wetenschap nog te weinig concreet is naar de invloed van de prestatiesamenleving op de levenskeuzes van jongvolwassenen of studenten. Zo beschrijft Kooijmans met name welke invloed een prestatiegerichte samenleving heeft op kinderen en jongeren. Daarom heeft zij ook een pedagogische studie gedaan en daarmee “bij kinderen, jongeren, ouders en professionele opvoeders onderzocht hoe zij de huidige samenleving ervaren” (Kooijmans, 2019, p. 23). Maar hierbij worden de jongvolwassenen die zijn opgegroeid in een prestatiegerichte samenleving buiten beschouwing gelaten, terwijl zij juist de nieuwe generatie opvoeders zullen worden. Vervolgonderzoek naar de invloed van een prestatiegerichte samenleving op jongvolwassenen is daarom nodig.

Verder beschrijft de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018) wel dat de ontevredenheid onder jongvolwassenen in de meeste gevallen van voorbijgaande aard is, maar:

“Toch baren deze cijfers zorgen en ziet de Raad rauwe kanten die serieus moeten worden genomen. (...) Dat maakt het in onze ogen tot een verschijnsel dat aandacht vraagt. Ook het RIVM (...) noemt de verwachte toename van mentale druk onder jongeren bij zijn toekomstverkenning als één van de vijf ontwikkelingen die belangrijke invloed zullen hebben op de zorgvraag van de toekomst. Het risico is dus eveneens reëel dat de breed ervaren druk de komende jaren zal leiden tot meer mensen die in de knel komen” (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018, p. 10).

Tegelijkertijd stelt de Raad dat opvalt “dat het fenomeen heel verschillend wordt gemeten en geduïd. Dat maakt het vergelijken en interpreteren van dit cijfermateriaal niet vanzelfsprekend. Enige voorzichtigheid is dan ook geboden” (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018, p. 10). Hierdoor is vervolgonderzoek naar dit fenomeen onder jongvolwassenen van belang, om zo de problematische verschijnselen van deze cultuur op jongvolwassenen beter te kunnen concretiseren.

Als laatste bouwt dit onderzoek voort op Russisch onderzoek over de invloed van een prestatiecultuur op de levenskeuzes van jongvolwassenen. Zo is in Rusland onderzocht in hoeverre jongvolwassenen zelf kiezen voor flexibilisering en daardoor onzekerheid. De jongeren stellen dat ze niet aan de standaard onzekere dienstverbanden willen doen, omdat ze dan te veel onder de autoritaire managementcultuur in Rusland lijden. Ze zien zichzelf als hoofdverantwoordelijke en daarom ook niet als slachtoffer: ze willen zelf de beste baan en willen niet genoeg nemen met minder. Flexibiliteit zou daarin veel beter passen bij hun dynamische

levensstijl. Dit past goed bij de prestatiegerichte persoon, maar blijkbaar leidt het bij deze jongeren wel tot meer teleurstellingen, meer moeilijkheden en het opgeven van eerdere ambities in vergelijking tot minder succesgerichte leeftijdspersonen (Gasiukova & Korotaev, 2019). Dit onderzoek brengt dus een ander perspectief op het verschijnsel van de prestatiesamenleving. Zo kiezen de Russische jongvolwassen bewust voor een succesgericht leven. Hierbij is vervolgonderzoek ook van betekenis, omdat dit helpt te concretiseren in hoeverre Nederlandse jongvolwassen bewust succesgerichte levenskeuzes maken.

1.5. Maatschappelijke relevantie

Er ontstaan nu stromingen in de samenleving die duidelijk proberen te maken dat het huidige prestatiegerichte concept bij studeren verkeerd is. Zo zijn er (Nederlandse) voorbeelden van protesten op scholen en universiteiten tegen het consumptisme van het onderwijs. Door de prestatiesamenleving zouden universiteiten en scholen er niet meer op gericht zijn om studenten en leerlingen als persoon leren zich te ontwikkelen, maar zijn ze meer gebaseerd op een zo hoog mogelijke omzet. Daardoor worden studenten consumenten van het product educatie (Vrousalis & Rossi, 2019).

Ook is er onder jongeren zelf steeds meer het besef ontstaan dat ze een andere inrichting van de samenleving willen zien, waarbij “ze zich uitspreken voor vaste banen, betaalbare woningen en het afschaffen van het leenstelsel en het opnieuw invoeren van de basisbeurs” (NOS, 2019). Het is daarom verder maatschappelijk belangrijk om onderzoek te doen naar de invloed van deze bepaalde prestatiegerichte samenleving op hedendaagse jongvolwassenen.

Als laatste stellen studenten dat de COVID-19 crisis invloed heeft op de productiviteit, financiële mogelijkheden, financieel vooruitzicht en waardering voor andere keuzes. Uit een vragenlijst onder 1000 Nederlandse studenten door vice.com blijkt dat de “helft van de studenten is sinds de pandemie eerder geneigd om nieuwe vaardigheden te leren buiten hun studie om. Ook gaat ruim een derde van de studenten eerder op zoek naar werk naast hun studie en is een derde eerder geneigd om tijdelijk met hun studie te stoppen”. Ook voelen ruim driekwart van de studenten zich niet zeker over de economie. En zijn voor veel studenten zowel hun relaties met vrienden en familie, als ook hun mentale en fysieke gezondheid belangrijker geworden tijdens de crisis (Nijhuis, 2020).

Met deze drie voorbeelden is duidelijk dat jongvolwassenen tegenwoordig een ander perspectief (beginnen te) krijgen ten opzichte van de op excellentie gerichte maatschappij. Het is dan ook belangrijk te onderzoeken in hoeverre studenten zich op dit moment laten beïnvloeden door deze prestatiegerichte samenleving. Daarom is dit onderzoek maatschappelijk relevant.

1.6. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zal het theoretisch kader worden uitgewerkt en zal het conceptueel model gepresenteerd worden voor de operationalisatie van het onderzoek. In hoofdstuk 3 zal de methodiek worden toegelicht. In hoofdstuk 4 worden de resultaten beschreven die vanuit de data-analyse zijn opgemaakt. In hoofdstuk 5 zal een antwoord geformuleerd worden op de onderzoeksvraag van dit onderzoek. Daarna zal er in de discussie op het onderzoek beschouwd worden en zullen aanbevelingen gedaan worden voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1. Theorie

Uit de inleiding blijkt dat de prestatiecultuur steeds meer door studenten wordt geïnternaliseerd, waarbij een normalisering aan de gang is van een maatstaf van excellentie onder studenten. Studenten kiezen als individu ervoor om zo goed mogelijk te presteren, omdat ze anders het gevoel hebben 'er niet bij te horen'. Schijnbaar maken studenten zelf de keuze om bij te dragen aan de instandhouding van deze cultuur. Echter zijn er ook voorbeelden die tonen dat het niet duidelijk is in hoeverre studenten echt zelf kiezen voor een prestatiegericht leven, aangezien er ook veel studenten zijn niet aan deze maatstaf voldoen en zich dan mislukt voelen. Maar deze individuen worden veel minder belicht in de samenleving (Kooijmans, 2019) (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018).

Tegelijkertijd ontstaan er in de maatschappij stromingen onder jongvolwassenen die duidelijk maken dat de prestatiecultuur een meer maatschappelijk-structureel veroorzaakt fenomeen is dan individueel. Hierbij lijken ze tegen de maatstaf van excellentie in opstand te komen en ook een andere inrichting van de maatschappij te eisen (NOS, 2019) (Nijhuis, 2020) (Vrousalis & Rossi, 2019).

Het voorgaande toont aan dat het voor de hand lijkt te liggen om dit onderzoek te doen via het sociaalwetenschappelijke model van 'structure' en 'agency'. In dit model zijn er twee verschillende aspecten als uitgangspunt die de zelfbeschikking van een mens beïnvloeden. Het ene is de invloed van instituten, regels en wetten in de samenleving die als een structuur bepalen wat iemand doet. Het individu zou op deze structuur geen invloed hebben, waardoor deze 'structure' als deterministisch gezien wordt. Het andere is de mogelijkheid van het individu om zelf een bepaalde keuze te maken in zijn systeem waarin die leeft, waarmee hij ingaat tegen de vaste structuren. Hierbij gaat het erom dat het individu juist meer zijn eigen weg kan bepalen, hij is de 'agent' van zijn eigen keuzes (France & Threadgold, 2016).

Aangezien in dit onderzoek de volgende levenskeuze van een derdejaars bachelorstudent wordt onderzocht, is het artikel van France en Threadgold (2016) gebruikt over de mogelijkheden en redenen van jonge mensen om een levenskeuze te maken. Jonge mensen moeten tegenwoordig meer keuzes maken, waarbij de gedachte in de samenleving normaal is dat ze hun keuze compleet in eigen hand hebben. Ze zouden steeds bewust bezig moeten zijn met hun eigen keuze en steeds reflecteren op wat een keuze hun gebracht heeft. Het uitgangspunt is dat de verantwoordelijkheid voor een keuze bij het individu ligt en dat deze keuze ook bewust gemaakt is. Maar in de realiteit is de manier waarop jongvolwassenen beslissen over een keuze, niet altijd bewust gedaan (France & Threadgold, 2016).

Zo zijn ten eerste de keuzes van jongvolwassenen, zoals France en Threadgold (2016) het benoemen, pad-afhankelijk. Ze beschrijven dit met de sociale zwaarte (gravity) theorie van Bourdieu. De sociale zwaarte (gravity) is de gewaarwording van de nieuwe situatie waarin een individu (in dit geval student) komt, direct nadat deze geïnvesteerd heeft in een keuze. Naarmate diegene steeds meer de gevolgen van zijn keuze ervaart, zal die bewust worden van de ernst van de situatie waarvoor diegene gekozen heeft. Elke opeenvolgende keuze erbij creëert dan een soort traject of pad. Aangezien de gewaarwording (gravity) van dit pad stijgt en het veel moeite, tijd en geld gekost heeft tot dat punt te komen, zullen jongvolwassenen minder snel een tegendraadse keuze maken. Er heeft zich namelijk al een bepaald pad gevormd dat ze blijven volgen, ze zijn ervan afhankelijk geworden.

Hierdoor zouden ook verschillen in keuzes tussen sociale klassen verklaard kunnen worden. Een individu maakt keuzes die afhankelijk zijn van het pad binnen zijn eigen positie in de samenleving. Een persoon die al zijn hele leven uit achtergestelde groepen komt, zal zijn toekomstige opties anders benaderen dan iemand die zich niet bewust is van zijn privileges: “a trajectory that sees them capable of acting strategically within their class position. That is, along with class position one needs to examine the strategies of position-making” (France & Threadgold, 2016, p. 625). Het individu is reflexief over zijn realistische opties. Hieruit blijkt dat in werkelijkheid een individu wel constant reflexief kan zijn over zijn keuzes, maar niet altijd zal kiezen voor zijn beste eigen belang (France & Threadgold, 2016).

Ten tweede is er in de samenleving een verkeerd beeld over in hoeverre jongvolwassenen bewust een bepaalde keuze maken en investeren in deze keuze. Zo is het mogelijk dat een individu tot een bepaald besluit komt, maar niet de mogelijkheid heeft dit besluit ook echt uit te voeren. Het individu heeft namelijk niet alle kansen om zijn keuze na te volgen. Blijkbaar hangt keuzevrijheid en het uitvoeren van zijn keuze af van de mate aan kansen die men heeft in de maatschappij als individu (France & Threadgold, 2016).

Een voorbeeld dat ze hiervoor geven is het onderwijs: een jongere zal waarschijnlijk een vervolgopleiding op een universiteit kiezen, als deze ook een hogere middelbare schoolopleiding gevolgd heeft. De reden dat die persoon hoger onderwijs volgt is niet enkel afhankelijk van de keuze van de jongere zelf, maar ook van de invloed van de ouders en zijn omgeving. Een jongere die in een gezin is opgegroeid met hoger opgeleiden zal waarschijnlijk meer kansen hebben om te studeren, in tegenstelling tot een jongere uit een gezin met lager opgeleide ouders. De keuze is dus niet compleet afhankelijk van de jongvolwassene zelf, maar ook van de invloed op hem van zijn milieu en de kansen die de maatschappij hem aanreikt (France & Threadgold, 2016).

Blijkbaar zijn de keuzemogelijkheden van individuen, naast de eigen mate van reflexief handelen, ook sterk afhankelijk van sociale ongelijkheden en de eigen omgeving. Er is een verschil

tussen het aantal keuzes dat een individu bewust kan maken en het aantal opties dat het individu door de maatschappelijke structuur in werkelijkheid heeft. Daardoor is de maatschappelijke invloed op het individu net zo belangrijk als de mate van autonomie van het individu om zelf een keuze te maken. In veel studies over jongvolwassenen worden deze noties van maatschappelijke invloed en de eigen keuze als gescheiden dimensies gezien, volgens France en Threadgold (2016). Volgens hen is het belangrijk deze juist als één geheel te zien. Tegelijkertijd is het ook belangrijk de onbewuste invloed van de prestatiecultuur op jongvolwassenen duidelijk te maken, hiermee wordt namelijk de maatschappelijk genormaliseerde invloed beter gekenmerkt. Deze elementen worden wel als één geheel gezien in de habitus theorie van Bourdieu: “Bourdieu, bijvoorbeeld, suggereert dat habitus kan werken onder het niveau van bewustzijn en taal, buiten de introspectieve toetsing of controle van de wil” (France & Threadgold, 2016, p. 623). Dit maakt de habitus theorie van Bourdieu geschikt voor dit onderzoek.

2.1.1. Habitus

Bourdieu (1990) stelt dat een individu niet volledig door de structuur van een samenleving kan worden beïnvloed, zoals dit wel in de deterministische theorieën gesteld is. De instituten die bepalen hoe mensen zich (horen te) gedragen kunnen nog zo sterk zijn, het individu heeft altijd de mogelijkheid om ervoor te kiezen zich hiervan te distantiëren op basis van vrije wil. Maar hij stelt wel dat de manier waarop een individu afwegingen (praktijken) maakt niet compleet vrij is van vooronderstellingen vanuit eerdere sociaal gestructureerde condities. Bourdieu noemt dit concept *Habitus*:

“Deze condities zijn als het ware gestructureerde structuren die voorbestemd zijn om te functioneren als structurerende structuren, dat wil zeggen als principes die praktijken en voorstellingen genereren en organiseren die objectief kunnen worden aangepast aan hun resultaten, zonder dat dit veronderstelt dat er een bewust streven naar doelen is of een uitdrukkelijke beheersing van de operaties die nodig zijn, om die doelen te bereiken” (Bourdieu, 1990, p. 53)

Het is een geheel van eerdere condities die een bepaalde samenleving structureren, waaruit weer nieuwe condities ontstaan die deze samenleving in stand houden. Deze condities bepalen niet per se elke keuze van een individu of maken hem onafhankelijk van zijn eigen vrije wil, maar zijn wel zo geconditioneerd dat ze genormaliseerd worden als de ‘juiste’ invulling van de samenleving. Daardoor zal een individu in deze geconstrueerde samenleving zowel bewust als onbewust zijn gedrag en zijn vrije wil laten beïnvloeden door deze gevormde condities (Bourdieu, 1990).

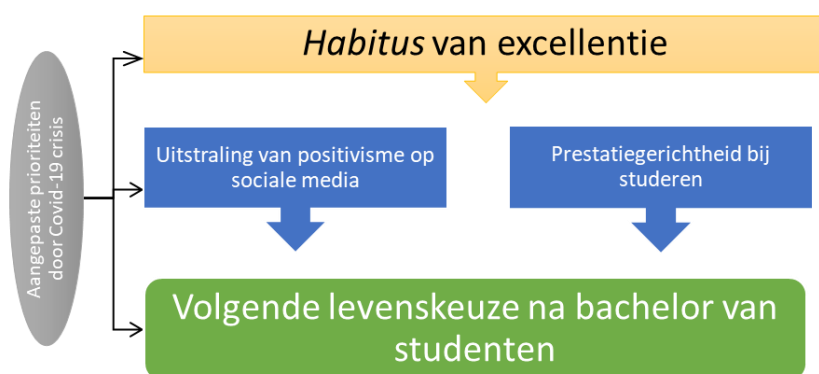
Hieruit is ook duidelijk dat de praktijken van een individu, hoe vrij deze ook is om te doen wat diegene wil doen, altijd zullen resulteren uit de grenzen van het stelsel die de condities van deze praktijken gecreëerd hebben. Ze zijn als het ware voorbestemd om op deze bepaalde manier te gebeuren, omdat ze sociaal geconstrueerd zijn om op die manier te gebeuren. Hierdoor hebben deze condities invloed op hoe een individu een bepaalde afweging maakt. Bijvoorbeeld wetten die iets wel en niet toelaten; culturele verhoudingen die stellen wat men wel en niet behoort te doen of de invloed op iemand door de eigen familie (Bourdieu, 1990).

Bewust en onbewust zijn dan ook geen twee vaste concepten, maar bestaan ook weer uit genormaliseerde condities die voortkomen uit de genormaliseerde condities uit het verleden, waardoor ze zelf ook bepaald worden door de habitus die de samenleving maakt. Iemand is pas onbewust bezig als diegene er niet aan denkt dat die bezig is, en alle gedachtes die iemand dan onbewust heeft, zijn voortgekomen uit wat voor diegene normaal is; dus uit deze genormaliseerde condities (Bourdieu, 1990).

Uit de literatuur van Kooijmans (2019) en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018) wordt duidelijk dat de socialisatie van een prestatiegerichte samenleving steeds verder normaliseert. Daarom wordt in dit onderzoek gesproken over een habitus van excellentie die gaat over deze prestatiecultuur. Hiermee wordt de habitus theorie van Bourdieu (1990) in dit onderzoek als uitgangspunt gebruikt.

2.2. Conceptueel model

Om deze theorie aan de onderzoeksvraag te kunnen koppelen is een conceptueel model opgesteld in Figuur 2.

Figuur 2. Conceptueel model

2.2.1. Operationalisatie

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de sociale theorie van Bourdieu (1990) over habitus. Met deze theorie is de volgende operationalisatie van het conceptueel model opgesteld. Volgens dit conceptuele model zou de habitus van excellentie effect hebben op het maken van vervolgkeuzes van studenten in Nijmegen. Deze habitus van excellentie wordt blijkbaar geuit door prestatiegerichtheid van studenten bij het studeren en in een beeld van positivisme dat studenten uitstralen op sociale media. Hiermee wordt onderzocht wat de invloed van de habitus is, in de vorm van deze twee facetten, op de verdere levenskeuzes die studenten maken. Verder maakt het model duidelijk dat de Covid-19 crisis een intermediaire invloed heeft op zowel de habitus als ook de levenskeuzes. Het prestatiegerichte denken onder studenten zou namelijk kunnen veranderen, doordat studenten door de Covid-19 crisis andere prioriteiten lijken te stellen in hun leven dan daarvoor.

Uiteindelijk wordt dus onderzocht in hoeverre deze facetten effect hebben op de volgende levenskeuze van een derdejaars bachelor student. Er is in dit onderzoek gekozen om derde- of ouderejaars bachelorstudenten te nemen als respondenten, omdat zij aan het einde van het studiejaar hoogstwaarschijnlijk afgestudeerd zijn als Bachelor of Science. Zij zullen dan een volgende ingrijpende keuze maken in hun leven: zo hebben ze de mogelijkheid om een masteropleiding te volgen in een aansluitend vakgebied of via een pre-master in een ander vakgebied. Ze kunnen ook afwijken van de norm door een baan te zoeken of een tussenjaar te nemen. Hiermee zetten ze een grote stap voor een nieuw traject of pad van hun leven. Dit sluit aan bij de theorie, omdat de manier waarop jongvolwassenen volgende levenskeuzes bewust maken pad-afhankelijk zijn.

Tegelijkertijd blijken jongvolwassenen onbewust ook beïnvloedt te worden door de eigen omgeving en de maatschappelijke kansen die ze hebben (France & Threadgold, 2016), welke momenteel sociaal geconstrueerd zijn via een internalisering van de huidige prestatiecultuur (Kooijmans, 2019) (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Dit kan ertoe leiden dat ze gestuurd worden in het maken van hun vervolgkeuze en bijvoorbeeld ervoor kiezen om zelfs twee masters te doen. Daarom is het interessant te onderzoeken in hoeverre deze groep zich laat beïnvloeden door de habitus van excellentie.

Als habitus geldt: de 'habitus van excellentie'. Hiermee wordt bedoeld een prestatiecultuur in Nederland die is ontstaan uit het ideaal van de meritocratie. Dit ideaal berust op de gedachte van gelijke kansen. Hierbij wordt iemands sociale positie afhankelijk van iemands verdienste: de mate die iemand presteert en de inspanning die iemand daarvoor levert wordt dan gezien als

maatschappelijke bijdrage. Hoe meer iemand bijdraagt, hoe hoger die persoon via zijn inkomen beloond zal worden (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008).

Maar tegenwoordig is deze prestatiecultuur eerder een dwingend fenomeen geworden, dan een ideaal. Het is als het ware een maatschappelijke pressie geworden die iedereen ertoe aanzet zo goed mogelijk een prestatie te leveren. En dit dwangmatige ideaal dat een individu alsmat zou moeten presteren en er tegelijkertijd enkel economisch beloond voor dient te worden, heeft geleid tot een maatstaf van excellentie. De maatstaf is om zoveel mogelijk te presteren en daarvoor evenredig veel te verdienen, zodat men erg succesvol lijkt bij te dragen aan de maatschappij. Pas dan is men als individu iets waard voor de samenleving. Deze maatstaf blijkt, zoals in paragraaf 1.1 is uitgelegd, ook negatieve effecten te hebben voor het mentale welzijn van het individu. In zoverre dat het zelfs kan leiden tot depressies. Maar deze lijken een toegenomen internalisering van deze cultuur onder studenten niet te doen verminderen (Kooijmans, 2019) (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Daarom wordt in dit onderzoek specifiek de habitus van excellentie geanalyseerd om uitspraken te kunnen doen over hoe studenten de prestatiecultuur beleven.

Met 'Prestatiegerichtheid bij studeren' wordt de pressie bedoeld die studenten voelen om constant zo hoog mogelijk te presteren in het universitaire onderwijs (Raad voor Volksgezondheid en Samenleving, 2018). Uit het rapport van de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving komt deze druk met name terug in:

- Het idee bij studenten om hoge cijfers te moeten halen.
- Het gevoel om werk of organisaties naast de studie te doen, zoals bestuur of bijbaantjes, voor het CV.
- De druk van het leenstelsel en de daarbij komende studieschuld op de student, wat de studenten de drang geeft om zo snel mogelijk de studie af te ronden.
- De mate waarin een student aan een honoursprogramma zou moeten deelnemen.

Met 'Uitstraling van positivisme op sociale media' wordt bedoeld het beeld van positivisme dat studenten uitstralen op sociale media, als middel om de eigenwaarde te verhogen (Kooijmans, 2019). Volgens Kooijmans komt dit beeld voort uit:

- Gevoelde druk van respondent om een positief beeld van zichzelf en zijn prestaties te uiten op sociale media.
- Gevoel van eigenwaarde van de respondent door waardering van anderen op sociale media.

Met 'Aangepaste prioriteiten door de Covid-19 crisis' wordt bedoeld de invloed van de Covid-19 crisis op het prestatiegerichte denken van studenten, doordat studenten minder prestatiegerichte

keuzes mogelijk meer zijn gaan waarderen. Zo zijn vrijetijdsbesteding, sporten en studeren in beperkte mate mogelijk door de Covid-19 maatregelen. Tegelijkertijd is er de gevoelde angst voor een nieuwe economische crisis door krimp van het bruto binnenlands product in de samenleving (CBS, 2020). Eveneens lijken relaties met vrienden en familie, en de mentale en fysieke gezondheid van studenten belangrijker te zijn geworden door de crisis (Nijhuis, 2020). Als laatste wordt het onderwijs door de Covid-19 maatregelen zoveel mogelijk online en thuis gevolgd, het is hierbij interessant de invloed van deze maatregelen op de studiemotivatie mee te nemen. Daarom is het belangrijk om te analyseren op welke manier dit van invloed is op het gevoel presteren onder studenten (Radboud Universiteit, 2020). Dit wordt uitgedrukt in:

- Invloed van online lessen op het gevoel van presteren onder studenten.
- Gevoel om te presteren onder studenten door angst voor een nieuwe economische crisis.
- (Nieuwe) waardering van prioriteiten, zoals relaties en de eigen gezondheid, die verder af van prestatiegerichte onderwerpen staan.

Met deze operationalisatie is geprobeerd de verschillende concepten zodanig te omschrijven dat deze onderzocht kunnen worden.

3. Methodiek

In dit hoofdstuk worden de gebruikte onderzoeksstrategie en het gebruikte onderzoeksmateriaal besproken en beargumenteerd voor dit onderzoek. Ook wordt de manier van data-analyse toegelicht.

3.1. Onderzoeksstrategie

Allereerst zal vastgesteld moeten worden of in dit onderzoek uitgegaan wordt van een kwantitatieve of kwalitatieve onderzoeksmethode. Hierbij hangt de keuze van een bepaalde strategie af van het doel van het onderzoek. Betreft het een onderzoek in de breedte, waarmee algemene uitspraken gedaan kunnen worden over een grote populatie? Of is diepgang van de onderzoekseenheden belangrijker, om gedetailleerde uitspraken over complexe vraagstukken te kunnen doen? (Verschuren & Doorewaard, 2007)

Het doel van dit onderzoek is om de invloed van de prestatiecultuur op studenten te onderzoeken. Hoewel studenten een grote populatie zijn, ligt de kern eerder op de invloed van de prestatiecultuur. Daardoor zijn de motivaties van de studenten belangrijker, wat maakt dat diepgang van de onderzoekseenheden belangrijk is. Hierom is in dit onderzoek gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode (Verschuren & Doorewaard, 2007). Het is hierbij van belang te onderzoeken welke betekenis door respondenten gegeven wordt aan een bepaald fenomeen en hoe ze hieruit feitelijk handelen. Met andere woorden, wat de intenties zijn voor studenten om iets op een bepaalde manier te doen (Vennix, 2016).

De theorie laat zien dat de te onderzoeken prestatiecultuur in de samenleving als een habitus van excellentie gezien kan worden. Volgens deze habitus blijven studenten vasthouden aan een maatstaf van excellentie. Betrekkende op dit onderzoek, dan zou de invloed van de habitus van excellentie op de levenskeuzes van studenten gezien kunnen worden als een fenomeen dat de studenten op een bepaalde manier kan laten handelen. Dit fenomeen heeft in de praktijk invloed op enkele factoren, zoals sociale media, prestatiegerichtheid onder studenten en de Covid19-crisis.

De habitus theorie van Bourdieu (1990) gaat ervan uit dat een habitus sociaal geconstrueerd wordt. Daardoor is het lastig vast te stellen of studenten deze habitus bewust of onbewust internaliseren. Dit maakt de habitus van excellentie een complex fenomeen, waarbij de uitspraken van de respondenten gedetailleerd onderzocht dienen te worden. Dit kan verduidelijken in hoeverre de keuzes van de studenten bewust of onbewust gemotiveerd zijn, wat kan bijdragen aan verklaringen geven in hoe deze habitus zichzelf in stand houdt. Hetgeen ook een argument is vóór een kwalitatieve onderzoeksmethode.

Vervolgens moet een methode gekozen worden. Eén methode van kwalitatief onderzoek is de casestudy. Een aantal kenmerken voor de casestudy zijn dat een klein aantal onderzoekseenheden onderzocht wordt; dat er meer in de diepte dan in de breedte onderzocht wordt; dat de steekproef select gedaan wordt en dat men uitgaat van een holistische benadering. Met deze benadering wordt geprobeerd een integraal beeld van de respondent op te stellen (Verschuren & Doorewaard, 2007). Hierdoor is de casestudy een geschikte onderzoeksmethode voor dit onderzoek. In dit onderzoek zijn de onderzoekseenheden namelijk afkomstig van één universiteit en van bepaalde studiejaargangen, waardoor het de voorkeur krijgt om de respondenten te bepalen via een selecte steekproef. Daar komt bij dat een klein aantal respondenten geschikt is om meer diepgang te krijgen bij het afnemen van de interviews, er is namelijk minder tijd nodig een groot aantal respondenten te vinden. Verder is het hierdoor geschikt om adequaat verbanden te leggen tussen de uitspraken van verschillende respondenten. Tenslotte kan met een integraal beeld van de respondent diens bewuste en onbewuste intenties duidelijker worden vastgesteld. Daardoor zijn de karakteristieken van de casestudy geschikt voor dit onderzoek en is daarom gekozen voor deze onderzoeksmethode.

3.2. Onderzoeksmateriaal

Binnen kwalitatief onderzoek kan gegevensverzameling gedaan worden via het analyseren van interviews. Hierbij zijn er verschillende soorten interviews mogelijk (Vennix, 2016). In dit onderzoek is gewerkt via semigestructureerde één-op-één interviews. Hiervoor is gekozen, omdat het voor de onderzoeker aan de ene kant duidelijk is over welke onderwerpen het interview dient te gaan door middel van een interviewgide (Vennix, 2016). Aan de andere kant is deze vorm vrij genoeg om tijdens het interview vragen te bewerken om zo het eigen perspectief en de motivatie van de respondent naar voren te laten komen, zonder dat de respondent te sterk gestuurd wordt door de onderzoeker. Dit is van belang, omdat in dit onderzoek ook de onbewuste motieven van de respondent belangrijk zijn.

Er zijn 15 respondenten van één faculteit geïnterviewd, waarbij er geprobeerd is evenveel respondenten van elke studie te interviewen. Op deze manier kan een grotere variatie van respondenten verschillende uitkomsten bieden, waardoor het ook van belang is respondenten uit verschillende studies te interviewen. Dit vergroot de externe validiteit (Vennix, 2016). Hierbij is gekozen voor de faculteit der Managementwetenschappen aan de Radboud Universiteit. Er is via de mail gevraagd aan de besturen van de vijf verschillende studieverenigingen naar derde- en ouderejaars studenten van respectievelijk deze verenigingen. Deze studieverenigingen zijn Synergy van bedrijfskunde, BOW van bestuurskunde, ESV van economie, Mundus van geografie,

planologie en milieu en Ismus van politicologie. Van elke vereniging zijn drie studenten gevraagd als respondent, welke door de onderzoeker individueel een half uur lang zijn geïnterviewd.

Voor de interviews is een interviewgide opgesteld, die te lezen is in bijlage 1. De vragen voor dit interview zijn opgesteld via het conceptueel model. Zodoende was het hoofdonderwerp van het interview de volgende levenskeuze van de respondent. Verder zijn vragen gesteld naar de studiedruk van de respondent, het gedrag van de respondent op sociale media en het gevoel van de respondenten tijdens de Covid-19 crisis. Hiermee is geprobeerd zoveel mogelijk vanuit de respondenten zelf op het conceptueel model toe te spitsen. De interviews zijn zoveel mogelijk gedaan via face-to-face contact, of via videogesprekken.

3.3. Data-analyse

De data in dit onderzoek is verzameld via 1-op-1 interviews met derde en ouderejaars bachelorstudenten van de Faculteit der Managementwetenschappen aan de Radboud Universiteiten en door analyse van artikelen, websites en sociale media over studentenwelbevinden.

De interviews zijn als eerste getranscribeerd. Hierbij werd het programma Trent gebruikt, waarmee een aantal transcripten via een 'spraak-naar-taal'-programma getranscribeerd konden worden. Vervolgens werden de antwoorden gecodeerd met behulp van het coderingsprogramma ATLAS.ti.

Zoals karakteristiek is voor een casestudy, is allereerst gecodeerd op basis van het conceptueel model. Het conceptueel model stelt dat er dient uitgegaan te worden van een habitus van excellentie. Deze habitus wordt geanalyseerd via drie factoren:

- Prestatiegerichtheid bij studeren
- Uitstraling van positivisme op sociale media
- Aangepaste prioriteiten door Covid-19 crisis

Op basis van de operationalisatie van deze drie verschillende factoren zijn codes opgesteld die de internalisering van de habitus van excellentie weergeven. Aangezien coderen een iteratief proces is, zijn door middel van een herhaald proces van terugkoppeling deze codes geformuleerd. Zo hadden deze codes eerst een brede beschrijving, omdat hiermee geprobeerd is de data op te delen in de drie verschillende thema's. Vervolgens zijn de codes per thema uitgebreid en specifiek op de geoperationaliseerde termen toegespitst. Ook zijn er codes bijgekomen die nieuwe inzichten gaven, waarop nog niet van tevoren was geoperationaliseerd. Uiteindelijk zijn deze codes, die tijdens het proces zijn toegespitst op de drie factoren, nogmaals gecategoriseerd op thema's die uit het coderingsproces als wezenlijk naar voren kwamen. Uit deze drietraps-

strategie kwamen de resultaten naar voren die met de codes over de levenskeuzes van de respondenten vergeleken konden worden.

Bij het onderdeel studeren zijn bijvoorbeeld codes gebruikt die de invloed op het keuzep proces en het studieproces van de student weergeven. Daarnaast zijn bij het onderdeel sociale media codes gebruikt die de uitstraling en het gedrag van de respondent op hun eigen sociale media weergeven. En om de prioriteiten in de Covid-19 crisis te onderzoeken, zijn codes geformuleerd die de waardering van de respondent voor bepaalde zaken in hun leven weergeven.

Tegelijkertijd zijn antwoorden dus gecodeerd op basis van levenskeuzes. Dit werd gedaan via de code 'Volgende levenskeuze', waarmee de volgende levenskeuze na de bachelor is bedoeld. Hiermee is geprobeerd elke quote van een respondent aan te duiden waarin een volgende levensstap wordt geuit. Vervolgens konden de codes uit de drietraps-strategie vergeleken worden met de code die de volgende levenskeuze van de respondenten uit. Dit is gedaan door een 'Code Co-occurrence' tabel is op te stellen in ATLAS.ti. Hierbij is de code 'Volgende levenskeuze' gebruikt als referentie-code om deze te vergeleken met de codes van de overige drie (al gecategoriseerde) factoren, om zo te analyseren welke het meeste clusteren. Uit deze clustering werd duidelijk welke codes het vaakst samen gebruikt zijn. Op deze manier zijn verbanden gelegd tussen de drie factoren (studeren, sociale media en Covid-19) en de volgende levenskeuze van de respondenten. Hiermee zijn de resultaten opgesteld.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten opgesteld die uit de 'Code Co-occurrence' tabel in ATLAS.ti zijn opgetreden. Allereerst is in paragraaf 4.1 beschreven in welke mate de ervaring van prestatiegerichtheid van invloed is op de volgende levenskeuze na de bachelor van studenten. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 de invloed van sociale media op de prestatiecultuur onder studenten toegelicht. Als laatste is in Paragraaf 4.3 beschreven in welke mate de Covid-19 crisis invloed heeft op het prestatiegerichte denken onder studenten.

4.1. Studeren

4.1.1. Studeren is de norm

Onder de respondenten blijkt de gedachte te heersen dat studeren de norm is. Deze gedachte is aangegeven met de code 'Normalisering nominaal studeren'. Deze had een Co-Occurrence van 0,07, dat geeft aan dat 7 procent van de quotes bij deze code overeenkwamen met de code 'Volgende levenskeuze'. En alhoewel deze code niet heel sterk naar voren is gekomen, is interessant om waar te nemen dat onder de respondenten studeren als de norm gezien wordt. Het was voor hen vanzelfsprekend om een bachelorstudie te beginnen en vervolgens door te gaan met de master:

"Haha die gedachte. Na, wel een beetje dat.. Kijk, ik denk niet dat de norm, dat de norm is nominaal afstuderen, ja je hebt van die mensen die, beetje ook waarmee ik om ga, die doen ook wel 4, 5 jaar over hun bachelor. Euh ja, je hebt niet heel veel... Ja, het is meer omdat ik gewoon voor mezelf denk, ja ik heb ook niet heel veel zin om straks zeven of acht jaar over mijn bachelor te doen. Denk niet dat..ook als je gewoon later wilt werken, speelt dat denk ik ook wel een rol. Dan moet natuurlijk wel goed kunnen uitleggen met oh ja, waarom heb je het niet in drie jaar gehaald? Waarom heb je er langer over gedaan? Dus dat speelt ook deels in mijn achterhoofd" (R11.).

De volgende respondent scheen bijvoorbeeld al een duidelijk beeld te hebben over wat deze te verwachten staat bij een sollicitatiegesprek:

"Ehm.. omdat dat de norm is. Dat je gewoon, dat is.. ja, ehm, als je ergens aan komt bij een bedrijf en je zegt "hey, neem mij aan", dan zeggen ze "Ja, leuk. Wat heb je gedaan?" [sarcastisch]. Dan zeg je, ik kan je alles gaan vertellen, dan gaan ze het alsnog ook noteren. Dus ja, je maakt gewoon een cv, "hier heb je me cv", efficiënt ook, "hoi, hier". Ze nemen je niet aan als je zegt "nou ehm ik heb ehm een beetje gestudeerd". Ja, dan ga je geen leuke baan krijgen en dat wil ik wel graag. Ik wil graag een leuke baan. Niet alleen een goede baan, maar ook gewoon een leuke baan. En door daa.. daar moet je gewoon goed op voorbereid zijn naar mijn idee" (R7.).

En in het laatste voorbeeld realiseert de respondent zich in een genormaliseerde toestand te leven, waarbij niet duidelijk wordt stilgestaan waarom deze norm er is:

“Je bent eraan begonnen en die bachelor moet gewoon af, want je moet een master gaan doen. Euh, is dat leuk? Waarom moet dat? Nou, ik heb het gevoel dat als ik dat niet doe, dat ik niet een baan kan krijgen die ik leuk vind. Dat is altijd gek, want dat is nooit, bepaald niemand, maar dat is gewoon zo” (R13.).

Daar tegenover waren er ook studenten die merkten dat ze eigenlijk helemaal niet aan deze norm hoeven of zouden willen voldoen. Zo kwam één student erachter dat die helemaal niet aan die norm hoeft te voldoen:

“Ehhh nou, dat plan van een master doen is, omdat dat... dat ja, dat weet ik niet, dat is van, denk ik van jongs af aan altijd zo tegen mij gezegd dat je ehm dan rond je je bachelor af en doe je daarna je master. En ik kom er nu steeds meer achter dat ik denk van ja, ik rond mijn bachelor af en dan.. ik hoef helemaal geen master te doen” (R3.).

En antwoordde een andere respondent op de vraag of diegene in hetzelfde tempo zou afstuderen als er geen leenstelsel zou zijn:

“Ik denk dat je dan meer kans hebt om te weten wat je leuk vindt en waar je goed in bent. (...) Maar ik denk dat je inderdaad langer de tijd hebt om daar achter te komen wat je leuk vindt, en niet dat je, wat zei je nou, dat je het uit gaat stellen. Dat niet denk ik” (R1.).

Het leenstelsel heeft klaarblijkelijk ook een invloed op deze norm van modaal studeren. Al uit zich deze invloed van de studieschuld niet altijd in een druk waarbij ze constant op hun lasten moeten letten. Veel respondenten hebben namelijk ook een bijdrage van hun ouders bij hun studiekosten. Er is eerder sprake van een invloed op het geweten van de studenten, namelijk dat ze zich bezwaard voelen om heel lang te studeren. Zo vinden sommigen dat ze anders hun ouders leegtrekken, en anderen doen het niet vanwege de studieschuld die dan te hoog op zou lopen:

“Ik let wel een beetje op dat ik niet 8 jaar aan het studeren ben, want dat vind ik, omdat ik nu ook niet werk, dan trek ik écht mijn ouders leeg voor mijn gevoel, en ook DUO, dus dat voelt niet heel chill. Dus dat, daar zit één niet druk, maar daar houd ik wel rekening mee. Maar ik zie mezelf ook niet 8 jaar studeren, dus. Ofja, misschien als ik een tweede master ga doen ja. Dan heb ik wel gewoon een baan denk ik, of. Weer werk, dan is het ok” (R4.).

De druk van het leenstelsel is dus dat het hun mogelijkheden binnen beperking houdt, omdat ze nadenken over een hoge schuldenlast in de toekomst. Hetgeen ook volgt uit de quote van R1.

4.1.2. Bachelor verlengen is ook een keuze

Tegelijkertijd is uit de data-analyse duidelijk geworden dat de respondenten zich in hun volgende levenskeuze niet enkel door de huidige norm van studeren en het leenstelsel laten beïnvloeden. Zo blijkt dat de code 'Volgende levenskeuze' vaak tegelijk gebruikt is met de codes 'Langer studeren' (0,27), 'Respondent wil studie-interesse verbreden' (0,33), 'Studieplezier' (0,19) en 'Mate van studiedruk' (0,15). De code 'langer studeren' geeft aan dat respondenten erover nadenken hun bachelorstudie één jaar te verlengen, hiermee zouden ze dus de norm van modaal afstuderen overschrijden en bewust de keuze maken voor een extra studiejaar. Dit extra studiejaar zouden ze dan gebruiken om hun interesse te verbreden in cursussen uit andere studiegebieden, wat is aangegeven met de code 'Respondent wil studie-interesse verbreden'. Ook zou dit helpen bij het verlagen van de studiedruk ('Mate van studiedruk'), omdat de studiedruk over een langere periode verspreid kan worden. Tegelijkertijd zou het leiden tot meer studieplezier, aangegeven met de code 'studieplezier', omdat de respondenten het leuk vinden om hun interesses te verbreden:

“Ik vond het ook raar om in drie jaar alleen maar politicologie vakken gedaan te hebben, dus ik ben nu lekker filosofie vakken aan het doen en een beetje gewoon iets breder dingen aan het doen, ook wat jij doet. Want ik vond het heel raar om alleen maar dat soort vakken gedaan te hebben op de uni, en zeker als je dan aan je master begint wordt het helemaal specifiek. Dus eigenlijk vooral daarvoor ben ik nu een beetje een soort tussenjaartje aan het doen. Ja, maar wel heel chill” (R4.).

Ook werd bij het verbreden van de studie-interesse en het langer studeren, vaak gesproken over de keuze van een buitenlandverblijf in het volgende studiejaar of dat jaar te gebruiken als studiejaar waarbij ze compleet zelf kunnen bepalen wat ze willen doen:

“Het is meer ehm, mocht ik volgend jaar echt iets superleuks tegenkomen, maar ze zeggen van ja, dat kan alleen in 'deze en deze' periode en dat valt dan toevallig in twee periodes, dat ik gewoon kan zeggen 'is prima'. Want ik heb toch die andere studiepunten al bijvoorbeeld. Zeg maar, dat ik gewoon als ik echt iets megaleuks tegenkom, dat ik dan die kans gewoon kan grijpen” (R10.).

Verder zijn invloeden duidelijk geworden welke geen hoge co-occurrence hadden, maar wel noemenswaardig zijn. Zo geven de codes 'Invloed vrienden op volgende studiekeuze' (0,10) en 'Vertrouwde omgeving' (0,09) aan dat de respondenten zich enigszins laten beïnvloeden door de mensen in hun nabije omgeving op hun volgende studiekeuze. Zo zorgen keuzes van vrienden of

gesprekken met vrienden en ouders ervoor dat de respondenten zich hierdoor laten beïnvloeden in hun volgende studiekeuze. Hier komt bij dat een vertrouwde omgeving ervoor zorgt dat de respondenten minder snel tot verandering geneigd zijn: *“Maar ik dacht van ja, ik zoek dat gewoon helemaal niet, dat ik dan mijn kamer moet opzeggen en ik heb een vriendengroep hier. En ik dacht ja, ik heb hier een sport en ik dacht nou moet ik helemaal opnieuw beginnen in een andere stad, heb ik écht geen zin in”* (R2.).

Uit vorige twee paragrafen is duidelijk geworden dat de respondenten aan de ene kant willen voldoen aan een norm: modaal afstuderen op de universiteit. Hierbij heerst de gedachte dat men eerst drie jaar een bachelorstudie dient te doen, om vervolgens door te gaan met een master. Beide opleidingen dienen door de respondenten het liefst binnen de afstudeertijd die door de universiteit wordt verondersteld behaald te worden. Daarom is de volgende concrete levenskeuze van de respondent ook met name de keuze van een master. Dit is een voorbeeld van afhankelijkheid van een pad dat ze zijn ingeslagen doordat ze eerder de keuze maakten voor een bachelor. De studenten zijn zich bewust van het feit dat ze zelf aan deze norm willen voldoen, maar blijken er niet even duidelijk bij stil te staan waarom ze aan die norm willen voldoen. Met name het argument dat de arbeidsmarkt bepaalde verwachtingen aan hen heeft, komt vaker terug.

Aan de andere kant maken sommige respondenten ook de keuze om hun bachelorstudie te verlengen en nog niet meteen te beginnen aan de master. Deze keuze blijkt niet altijd voort te komen uit de respondenten zelf, maar ook niet per se uit de norm van modaal afstuderen; ook een vertrouwde omgeving heeft invloed op de respondent. Hierdoor zijn de respondenten minder snel tot verandering geneigd, wat kan betekenen dat een vertrouwde omgeving soms meer invloed heeft op de respondent dan een prestatiegerichte norm.

4.1.3. Ambities voor de toekomst?

Verder blijken studenten ambities te hebben waardoor ze gemotiveerd zijn om op een bepaalde manier te studeren. Zo proberen een aantal respondenten op het gebied van hun studie te presteren, omdat ze het fijn vinden een beloning te krijgen voor hun inzet voor een bepaalde cursus. Zo ging de code ‘beloning studeren’ ook vaak samen met ‘cijfers belangrijk’ vinden (0,50). Dit verhoogde aan de ene kant ook de studiedruk voor sommige studenten (0,18), maar tegelijkertijd haalden ze daardoor ook meer studieplezier (0,14) uit hun studie.

Bovendien werd duidelijk dat de respondenten nog andere ambities hadden, waardoor ze een gevoel van beloning of voldoening zouden krijgen. Het belang van deze ambities is

achterhaald door een 'Co-Occurrence' tabel op te stellen, waarbij de codes die deze ambities aangeven vergeleken werden met de code 'Volgende levenskeuze'.

Zo kwam naar voren dat de respondenten het voor hun toekomstige werkveld belangrijk vinden om te kunnen laten zien waar zij aan voldoen, ten opzichte van andere werkzoekenden (0,16). Dit ging gepaard met de gedachte dat men probeerde zichzelf te onderscheiden (0,08) van anderen voor de latere werkgever. Hierbij moet ook gedacht worden aan het doen van bestuur (0,11) of andere extra-curriculaire activiteiten, omdat ze de uitdaging van deze taak aantrekkelijk vonden en hieraan plezier beleven (0,10). Sommige respondenten hadden hierbij de motivatie dat dit positief op het CV zou staan (0,15). Maar de meeste respondenten vonden met name de ervaring die ze opdeden belangrijk (0,34) en het leren van kwaliteiten die ze als nuttig ervaren voor hun toekomstige werk (0,30):

“Nou ja, meer. Het is wel af en toe als een baan, zo'n bestuur, omdat je gewoon heel druk met bepaalde dingen bent. Je moet heel veel organiseren en dat soort dingen. Daar leer ik nu al heel veel in, denk ik. Plus ik ben dan penningmeester. Dus alle dingen als begrotingen maken en financiën op orde houden, het boekhoudsysteem, allemaal dat soort dingen, daar leer ik ook allemaal van. Ja, jaarverslagen schrijven, dat soort dingen. Het zijn dingen die ik nog niet in zoverre had gedaan” (R8.).

Hier komt bij dat de codes 'Baan na studie' (0,22) en 'Papiertje erbij' (0,12) ook aangeven dat de respondenten zich bezighouden met hun toekomstige werkveld. Maar dit is niet direct in dat ze al weten welke baan hen interessant lijkt. Het is eerder dat de respondenten nadenken over welke mogelijkheden er zijn. Dit geeft aan dat studenten bij hun volgende studiekeuze nadenken over de kansen op arbeid in hun latere werkveld, welke afhankelijk is van hun eigen studie:

“Eh, daar heb ik me nog niet in verdiept, alleen gekeken naar.. wat lijkt mij nou leuk met wel een toekomstperspectief. Want eh, ik vind aardrijkskunde, fysische geografie vind ik ook leuk, maar daar zie ik mezelf niet mee een eh carrière.. ja, als je daar nog 40 jaar een baan mee moet hebben, dan kom je gauw bij leraar aardrijkskunde” (R12.).

Maar dit is niet enkel in de trend dat carrière maken belangrijk is, zoals enigszins naar voren blijkt te komen in de bovenstaande quote. Zo gaf de respondent ook aan dat hierbij de motivatie om in een bepaald gebied te werken nog belangrijker is bij dit proces: *“En dan lijkt me dat niet.. Ik denk niet dat ik mezelf zover kan motiveren, om dan daar te blijven werken in die sector. En dat had ik bij Spatial Planning wel” (R12.).*

En de code 'papiertje erbij' geeft aan dat studenten ook minors of andere (extra-curriculaire) cursussen willen behalen met het idee dat het ze een certificaat oplevert. Dit certificaat zou dan als bewijs getoond kunnen worden bij het Curriculum Vitae en zo in hun ogen bijdragen aan hun representatie bij hun toekomstige sollicitatiegesprek:

“Nja in de eerste instantie omdat ik het ook gewoon leuk vind en [vanwege] interesse, maar het is ook gewoon later als je een goede baan wilt hebben, je bent natuurlijk ook één van de zoveel studenten die ergens interesse in heeft. En iedereen heeft, ja een goede basisopleiding. Dus je moet ook gewoon dingen doen die je onderscheiden als persoon en dat je ook laat zien, dat je interesse hebt” (R11.). Zoals de respondent zelf ook beschrijft, past dit weer bij de gedachte om zichzelf te onderscheiden.

Als laatste vinden de respondenten in de algemene zin dat 'iets nastreven' voldoening geeft (0,11). Op die manier vonden de respondenten dat ze zo het beste uit zichzelf zouden halen (0,12).

Uit de lage co-occurrence cijfers is duidelijk dat er onder de respondenten veel verschillende vormen van ambitie zijn. Zo zijn er ook codes die voor enkel één of twee respondenten gebruikt zijn, maar toch noemenswaardig zijn voor het thema ambities. Zo is voor sommigen iets nastreven motiverend omdat ze dit gevoel van hun familieleden meekrijgen (0,04) of omdat ze zich hierdoor gewaardeerd voelen door hun sociale omgeving (0,05). Anderen zien dit streven als iets waar ze 'later' een goed leven door leiden (0,02). Ook zagen sommige respondenten iets nastreven als nuttig, en een nuttig gevoel hebben bij iets gaf ze voldoening (0,03). Als laatste waren er ook respondenten die gewoon aangaven iets te proberen en dan toe te zien wat eruit zou komen, waar niet echt een gedachte uitkwam dat dit voor een later moment belangrijk zou moeten zijn. Het was meer een soort van 'leven in het moment', waarbij hun ambitie op dat moment in hun leven juist uitkwam (0,03).

Het is duidelijk dat studenten tegenwoordig studeren als de juiste stap zien voor hun eigen levensproces. Zo vinden ze studeren normaal en zien ze dat ook als manier om verder te komen in het leven. Maar het leenstelsel en het idee van een arbeidsmarkt met hoge eisen zorgen ervoor dat als ze eenmaal begonnen zijn aan het pad van studeren, ze dit traject ook willen afronden tot en met een master. Daarbij doen sommigen dan extra-curriculaire activiteiten om zichzelf te trainen en te ontwikkelen, maar ook om zich later op de arbeidsmarkt te kunnen onderscheiden. Bijvoorbeeld door hoge cijfers te halen of om verschillende aspecten op hun CV te hebben staan. Dit laat de invloed van het onderlinge meten uit de prestatiecultuur op de studenten zien.

Tegelijkertijd blijken de respondenten ook voldoening en plezier te halen uit het studeren en uit de extra-curriculaire activiteiten. Het plezier komt uit het gevoel van zelfontwikkeling en het ervaren van nieuwe uitdagingen. De voldoening komt uit een gevoel van beloning en levensvulling, waarbij deze voldoening voor iedere respondent een andere invulling is. Ook zijn ze zich ervan bewust dat ze tijdens het studieproces uitbreidingsmogelijkheden hebben en baseren daarop ook keuzes om langer te kunnen studeren, waarbij ze het risico dat ze meer moeten lenen aanvaarden. Ze zien het als een manier om hun leven in te vullen zoals ze zelf willen.

4.2. Sociale media

Tijdens het coderingsproces is gebleken dat de respondenten sociale media voor verschillende doeleinden gebruiken. Zo gebruiken de respondenten sociale media voor sociaal contact, om te netwerken, als tijdverdrijf, voor plezier, voor nieuws en voor creativiteit (van meest voorkomend naar minst voorkomend). Bij sociale media voor sociaal contact en sociale media voor plezier is aan te merken dat veel codes overeenkwamen, wat aangeeft dat er inhoudelijke samenhang is tussen sociaal contact online en plezier beleven.

Opvallend is dat sociale media om te netwerken erg hoog is aangeschreven. Tussen de 41 codes 'Sociale media om te netwerken' en 51 codes 'Netwerken is belangrijk' is er een coëfficiënt van 0,70. Dat wil zeggen dat 70 procent van de quotes bij deze codes overeenkomen. Dit is een hoog aantal in vergelijking tot meeste andere codes bij sociale media, waarbij de coëfficiënten tussen de 0,01 en 0,30 liggen. Zo is LinkedIn pas tijdens het interviewproces naar voren gekomen als een sociaal medium dat veel door de respondenten gebruikt wordt. De reden dat dit medium zoveel gebruikt wordt is, dat onder de studenten de gedachte heerst dat netwerken belangrijk is voor het zoeken naar een baan nadat men is afgestudeerd. Ze zouden dan in de studententijd heel veel connecties kunnen maken met mensen, die ze mogelijk later nooit meer op die manier zouden aanspreken. Dat zou bijdragen aan het vergroten van hun netwerk, wat ze zou gaan ondersteunen bij hun latere zoektocht naar een baan. Deze gedachte kwam soms uit de studenten zelf, maar meestal omdat medestudenten al actief waren op LinkedIn en zo de respondent het idee had dat diegene kansen zou missen of dat het verstandig was om het aan te maken. Als ze het momenteel niet zouden gebruiken, zouden ze mogelijk die connecties later niet meer kunnen maken:

“Ehm, ja, nou ja, eh politicologen, iedereen bezig met netwerken. En toen, euh, nou, sommige mensen werden wel heel ambitieus met hun LinkedIn-netwerk. Toen dacht ik: “God, als ik nou te laat begin, moet ik zo meteen nog helemaal mijn netwerk opbouwen en loop ik achter”. Dus nu ben ik een beetje met mensen aan het linken, maar ik doe er verder niks mee ook” (R5.).

Verder viel op dat sociale media als tijdverdrijf niet altijd overeenkwam met vermaak. Zo was de Co-Occurrence het grootst tussen 'sociale media als tijdverdrijf' en 'sociale media als plezier', maar tegelijkertijd ook tussen 'sociale media als tijdverdrijf' en 'sociale media is tijderspilling', als ook 'sociale media maakt niet gelukkig'. Zo zagen veel respondenten hun tijdverdrijf ook als afleidend of als tijderspilling, waarbij het nut dat sociale media heeft als ontspanningsmedium niet altijd zo groot was en ze hun tijd liever in andere bezigheden staken. Sommigen gingen daarin zo ver dat ze aangaven sociale media bijna compleet verwijderd te hebben of hun tijd op sociale media bijhielden:

"Eh, ik ben nou ook wel met een paar vrienden juist ermee bezig om wat minder op social media te gaan zitten. Euh ja, even wat, wat van die klokjes toegevoegd dat je maximaal bijvoorbeeld drie kwartier ofzo op social media kan zitten. Ja, het is ook wel gewoon veel verspilde tijd eigenlijk" (R15.).

"En zij [vrienden] hebben toen Facebook, Instagram en Snapchat allemaal verwijderd van hun telefoon voor drie maanden lang of zoiets. Ehm, dat heb ik niet gedaan, maar ik heb wel nou vaker dat ik mijn telefoon wegleg, die leg ik dan boven neer of hier op de kast, dan ga ik studeren of buiten gras maaien of zoiets weet je wel, omdat ik wel merk dat je heel veel op social media zit te kijken, om een beetje de tijd op te vullen zeg maar" (R1.).

Verder is gekeken hoe respondenten de eigen uitstraling op sociale media beschrijven. Hierbij is ook gevraagd of ze hun weergave op sociale media overeen zien komen met hun eigen zelf in de alledaagse 'offline' wereld. Uit de analyse is gebleken dat hoewel door sommige respondenten gesteld werd dat hun profiel op sociale media mooi dient te zijn, toch de notie overheerst dat de meeste respondenten hun beeld van zichzelf dat ze uitstralen op sociale media als 'echt' zien. In ieder geval in zoverre dat ze die niet beschreven als mooier dan hun eigen zelf.

Uit de analyse kon niet duidelijk worden opgemaakt of ze ervoor kozen hun online profiel mooi te maken vanwege een positief gevoel van eigenwaarde. Het scheen eerder zo te zijn dat de respondenten het als vanzelfsprekend vonden om op sociale media een leuk of mooi plaatje te zetten, dit is aangegeven met de code 'Normalisering van de sociale media'. De hoofdzaak voor sociale media als Instagram zou dan ook vermaak en sociaal contact zijn, en als er iets gepost wordt dan met name om 'iets van het leven te laten zien'. Hierbij zijn foto's bedoeld van vakanties of herinneringen, waarbij juist ook vrienden waarmee ze deze ervaring hadden naar de voorgrond

komen. Of het werd gebruikt als middel om elkaar gemakkelijke afbeeldingen of filmpjes door te sturen, waar dan samen plezier aan beleefd werd.

Wat wel duidelijk werd is dat de respondenten nadachten over de vraag waarom ze géén afbeelding online zouden zetten waarop ze zichzelf lelijk of treurig vinden. Dit kwam met name vanwege het blijvende karakter van afbeeldingen die op internet geplaatst worden. Daarom bleken de studenten ook minder snel geneigd om iets minder moois te delen, omdat deze afbeelding onbedoeld voor altijd op het internet opgeslagen zou kunnen zijn. Toch zouden ze dan eerder niets plaatsen dan iets overdreven moois: *“Ja, want ik heb geen open account. Maar euh ja, mensen volgen mij en ik ken die mensen ook persoonlijk. Maar goed, je gooit het wel de wereld in zeg maar. Dus daar ben ik me wel bewust van”* (R10.).

Wel geven de respondenten aan dat ze op Snapchat eerder geneigd zijn ‘slechte foto’s’ te delen, vanwege de tijdslimiet die aan de afbeeldingen toegevoegd kan worden en de eigen keuze van de respondenten naar wie de afbeelding verstuurd wordt. Of zoals één respondent toelichtte:

“Snapchat is je eigen onderkin fotograferen en daar nog een filter overheen en dat dus allemaal naar groepen sturen. En dat is leuk om te zien. Zeg maar hoe ze, hoe mensen echt zijn, dat zie je eigenlijk op snapchat, omdat het weggaat” (R13.).

Ook hierbij stond het vermaak dat studenten beleven met het sturen van afbeeldingen naar vrienden op de voorgrond.

Als het plaatje op sociale media al ‘mooi’ diende te zijn voor de respondent, en dit dan niet enkel vanwege het blijvende karakter van het internet, dan is dat voor LinkedIn. Zoals eerder is aangegeven was LinkedIn al belangrijk, vanwege de notie dat netwerken belangrijk is voor het latere werklevens. Bij de uitstraling op dit medium vonden de studenten het belangrijk dat hun uitstraling professioneel is, het werkveld zou namelijk een professionele houding van hen verwachten. Sommigen stelden zelfs dat LinkedIn even belangrijk was als hun CV en dat daarom deze professionele houding belangrijk is. Hierom zouden ze dan bijvoorbeeld foto’s plaatsen waar ze extra degelijk op stonden, terwijl ze die druk zelfs bij Instagram veel minder voelden omdat hetgeen toch eerder gezien werd als een vrijetijdsmedium. Of er waren respondenten die het hadden aangemaakt vanwege geluiden in hun omgeving en zich er niet zo mee bezig hielden. Echter, ze vonden wel dat als ze in de levensfase van werken kwamen, ze zich ook tot deze norm van professionaliteit moesten gaan verhouden. Eveneens waren er ook drie respondenten die vonden dat LinkedIn eigenlijk een helemaal niet zo duidelijk beeld van professionaliteit geeft als het bovenstaande doet veronderstellen:

“De norm is dat je er geen mening mag hebben en houd het lekker oppervlakkig en “weer een supertoffe baan ontvangen. Ik wil mijn vrienden, mijn collega's bij eh dat kutbedrijf wil ik bedanken voor de fijne tijd” weet je wel. Gaat nergens over. Zou je nooit zeggen in het echte leven. Maar daar moet dat wel, omdat je daar heel erg Obligaat en netjes moet doen. Dus het op de ene manier is het wel belangrijk dat je er een professionele uitstraling hebt voor recruiters en toekomstige werkgevers en huidige. Maar tegelijkertijd weet iedereen die daarop actief is met een schuin oog van het is eigenlijk een soort theatervoorstelling die je met z'n allen maken hier” (R13.).

“Ja, heel veel van die verhalen van.. Allemaal zo fictieverhalen weet je wel van ja, toen hielp ik die man en later kwam ik solliciteren en dat was mijn toekomstige baas. Moraal van het verhaal je moet altijd goed doen. Ja, dat slaat gewoon helemaal nergens op. En iedereen zit er gewoon heel erg mooi te praten om die status een beetje aan te houden. Ja, want ze willen allemaal gewoon die, die gunfactor krijgen, daardoor vind ik daar.. dat vind ik echt heel lelijk op LinkedIn” (R15.).

“Nou, ja.. pff, ik snap misschien dat LinkedIn handig is voor, weet ik veel, voor je CV, of weet ik veel wat.. Ik ben daar zo niet mee bezig, Daniel, dat ik daar.. ik kom daar nu nog even niet in. Misschien is het later heel erg handig. Maar als ik nu mensen om me heen zie, die even oud zijn als ik, die dan toevallig bij Shell hebben gewerkt, en die dat dan op LinkedIn gaan zetten, dan denk ik ja.. hou op” (R3.).

Wel gaven deze drie respondenten aan dat ze ook LinkedIn zouden gaan gebruiken als ze op zoek zouden gaan naar een baan en daarmee dus accepteerden deel te nemen aan dit milieu wat ze als kunstmatig omschreven.

Als laatste viel op dat het gebruik van sociale media onder studenten genormaliseerd is. Dit werd al aangeduid met dat het vanzelfsprekend leek dat de respondenten op sociale media een ‘mooie’ afbeelding plaatsten van zichzelf. En dat de studenten het heel normaal vonden om LinkedIn te gebruiken voor hun mogelijkheden in het latere werkveld. Maar de code ‘Normalisering van sociale media’ is ook gebruikt om aan te geven dat dit niet enkel vanuit de kant van de respondenten komt. Zo voelden de respondenten de druk om LinkedIn te downloaden ook vanwege het feit dat werkgevers en ‘recruiters’ hun op dat medium verwachten. Daarnaast zijn er voorbeelden van de universiteit die ook deelneemt aan deze normalisering door bijvoorbeeld cursussen te geven over LinkedIn:

“Ja, ik geloof dat het er ook mee begon met een workshop die we van de [Studievereniging] hadden over hoe doe je een goede LinkedIn? En toen dacht ik, weet je, ik moet hem nog een keer aanmaken, ik maak hem nu wel gewoon aan. En dan kijk ik even hoe het goed moet haha” (R8.).

“Volgens mij [heeft] de uni ook wel van die trainingen die ze aanbieden om het flashy aan te kleden” (R11.).

Dit is van belang, omdat het iets aangeeft over de normalisering van sociale media in de habitus van excellentie. Het sluit aan bij de maatstaf van excellentie, waarbij de *potentie* van een werknemer belangrijk is (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008). De studenten tonen hun onderwijs- en werkprestaties op LinkedIn, om ze daarmee te tonen voor *potentiële* werkgevers. Tegelijkertijd houden de werkgevers deze cultuur in stand, omdat ze op zoek gaan naar *potentiële* werknemers. De studenten lijken zich namelijk bewust te zijn van hun potentie op sociale media voor hun volgende werkveld. Daarmee kunnen ze zich onderscheiden van andere werkzoekenden en worden ze aantrekkelijker voor hun werkgever of ‘recruiter’ (Swierstra, Tonkens, Bovens, Pekelharing, & Pels, 2008). Dit laat zien dat sociale media ook aan deze normalisering van de habitus van excellentie bijdraagt.

4.3. Covid-19 crisis

Verder zijn de respondenten in de interviews gevraagd naar hun ervaringen met studeren tijdens de Covid-19 crisis en de maatregelen die daarbij horen. Het belangrijkste uit deze interviews is dat veel respondenten ontevreden zijn in de coronaperiode. Bij sommige studenten leidde de sociale isolatie van gevoelens van somberheid tot bijvoorbeeld gevoelens van alleen zijn, waardoor ze vaker met vrienden af gingen spreken. Deze gevoelens zorgden ervoor dat sommige studenten zich bezwaard voelden als ze een keer met meer vrienden hadden afgesproken dan toegestaan was. Aangezien dit tot gevoelens van ongemak heeft geleid onder de studenten, zijn deze quotes ook aan de code ‘ontevredenheid door corona’ toegevoegd. Sommige respondenten waren namelijk eerder geneigd vanwege de isolatie met meer mensen af te spreken dan toegestaan:

“Alleen het is natuurlijk wel, het voelt niet helemaal lekker, als je zo iets dan [deelt]... Nou, voel je toch wel gewoon een beetje meteen veroordeeld, van oh je bent degene die de regels aan zijn laars lapt. Ja, wel een beetje, maar anders dan vereenzaam ik hier haha” (R5.).

Andersom voelden studenten in bestuurlijke functies juist de verantwoordelijkheid om zich nog strenger aan de regels te houden. Ze hadden een gevoel van verantwoordelijkheid die ze vonden toebehoren bij hun bestuurdersrol, maar vonden het dan lastig als studenten in hun omgeving dit minder deden:

“Ja, als bestuur zijnde moet je gewoon het goede voorbeeld geven. En er is ook een aantal besturen eh, die ik ken, die wij als bestuur kennen, en die hebben dat niet. En ja, ik zal heel eerlijk zijn, daar wordt niet met lof over gesproken. En dat, ik wil dat.. het is ook reputatie van de vereniging” (R7.).

“Eh, en dan in combinatie met bestuur erbij, dan vraag ik me weleens af van ja, ik heb natuurlijk een representatieve functie en die kan ik dan hier uitoefenen op de kamer, van ja 'jullie mogen daar [wel] met mondkapje enzo'. Maar hoe zit het dan met mij daarbuiten? Mag ik dan wel daarbuiten met vrienden.. meer dan drie personen afspreken? Of mag dat eigenlijk.. Ja, het mag natuurlijk niet, maar...” (R12.).

D: *“Nee, maar je weet dat studenten het mogelijk doen..”*

R12: *“Ja, ja” (R12.).*

Verder had deze ontevredenheid invloed op de studieprestaties van de studenten. Zo zorgde de sociale isolatie ervoor dat studenten motivatieproblemen kregen, omdat het leidde tot een afname van een gevoel van structuur in het leven:

“Euh, ik heb echt wel gemerkt, en dat is ook de reden waarom ik mijn scriptie niet heb gehaald dat ik euh motivatieproblemen kreeg. Het constante op jezelf zijn en geen uitlaatklep hebben. Euh...., wakker worden aan hetzelfde..aan dezelfde tafel zitten, eten, werken, recreëren in die zin en weer eten en dan weer gaan slapen. [...] Weet je dat je hele agenda al vooruit gepland is voor een week lang, dat is er dan niet en dat maakt het dan ook lastig om euh ja, die druk voor jezelf te leggen” (R6.).

Daarnaast verzwakte de studiemotivatie door de online colleges. Respondenten gaven aan eerder afgeleid te raken en de drempel om geconcentreerd te luisteren naar de docent was verlaagd:

“Uhm, nou, als je in een collegezaal zit, denk ik, ook al die mensen om je heen concentreren zich ook en daar.. Je docent ziet ook als je op je telefoon zit. Maar als jij je gewoon achter je laptop zit, met of zonder camera, dan kun je gewoon daarnaast nog allemaal dingen doen. Of ondertussen op je scherm hele andere.. ja, dat is natuurlijk niet de bedoeling, maar soms gebeurt het wel” (R10.).

Wel waren er nog studenten die juist het gevoel hadden meer structuur op studerend gebied gekregen te hebben. De online lessen en het thuiszitten zorgden ervoor dat studenten ook

gemotiveerder waren om te studeren, omdat ze door de maatregelen geen andere dingen konden:

“Ja, ja, ik ben in positieve zin meer op tijd klaar met dingen. Dus waar ik voorheen nog wel eens een college kon bezoeken en dan een paar dagen of in het ergste geval een paar weken daarna nog het hoofdstuk ging lezen, merk ik nu al aan mezelf dat ik het gewoon wat makkelijker kan plannen en kan zeggen van, ik heb maandag zoals bijvoorbeeld vandaag, laten we dat als voorbeeld nemen: ik heb maandagochtend college, dus ik zorg dat het op zaterdag of zondag voorbereid is” (R14.)

Maar ook deze studenten hadden gemeen met de overige studenten dat ze met name het sociale contact met andere mensen misten. Daarom zijn deze uitspraken ook onder de code ‘ontevredenheid’ gezet, omdat ze in die zin een ontevredenheid bij de respondent weergeven. Deze ontevredenheid zorgde bij studenten ervoor dat ze een nieuwe waardering kregen voor vriendschappen. Opvallend is dat ze hiermee niet doelden op hun diepste vriendschappen, deze hielden zich ook in stand tijdens de coronaperiode. Het maakte zelfs dat sommige studenten de periode daardoor wel mee vonden vallen. Ze doelden eerder op de alledaagse vriendschappen met sommige studiegenoten of mensen van de studievereniging, waar ze misschien niet één op één mee zouden afspreken, maar het toch altijd gezellig vonden als ze deze mensen tegenkwamen. Nu deze mogelijkheid er niet meer was, misten ze dit contact:

“En ook euh ja, je spreekt natuurlijk nu heel veel met je beste vrienden af, maar mensen die dan een keer in collegezaal, waar je het gewoon, waar je [het] ook op zich altijd leuk mee hebt, alleen niet hele goeie vrienden mee bent. Waarmee je gewoon één keer in de zoveel tijd een keer mee gaat afspreken. Dat heb je nu niet” (R11.).

Wat deze verminderde studieprestaties en het missen van sociaal contact gemeen hebben, is dat het bij de respondenten geleid heeft tot een waardering van de campus als universitaire omgeving. In de eerste plaats als een plek waar studeren gestimuleerd wordt en dat daardoor studenten ook minder afgeleid raken. Ten tweede ook als plek waar studenten eenvoudig met elkaar af kunnen spreken en elkaar tegenkomen.

Als laatste heeft de Covid-19 crisis enigszins invloed op de volgende levenskeuze van de respondenten. Het is namelijk onduidelijk hoelang de pandemie en zijn maatregelen voort zullen duren. Daardoor geeft de pandemie de studenten een gevoel van onzekerheid bij hun volgende levenskeuze:

“ik zou, ik.. ik ben dan, wil het liefst wel volgend jaar op stage, of misschien wel in mijn master. En daar zit ik dan wel mee. En kan dat wel weer en waar ik zou willen enzo. Maar daar ben ik nog niet mee bezig, want het zit wel een beetje in mijn hoofd, want ik ben wel benieuwd hoe dat allemaal gaat dan, ja” (R4.).

5. Conclusies

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Daarna wordt er kritisch gereflecteerd op deze conclusie door middel van een discussie. Tenslotte worden er nog aanbevelingen gedaan voor toekomstig onderzoek.

5.1. Conclusie

In dit onderzoek is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

In hoeverre laten Nijmeegse derde- en ouderejaars bachelorstudenten zich in volgende levenskeuzes volgend op de bachelor beïnvloeden door een samenleving die gericht is op presteren?

Om een antwoord te geven op deze vraag is allereerst een theorie opgesteld die de prestatiegerichte samenleving kenmerkt als maatschappelijk fenomeen, verwoord als de habitus van excellentie naar de theorie van Bourdieu (1990). De volgende levenskeuze van een jongvolwassene wordt door deze habitus van excellentie beïnvloed.

Vervolgens is een conceptueel model opgesteld om deze habitus van excellentie onder 15 studenten van de Radboud Universiteit te Nijmegen te analyseren. Deze analyse is gedaan via de volgende drie factoren: prestatiegerichtheid bij het studeren, de mate van uitstraling van een beeld van positivisme op sociale media en de invloed van de Covid-19 crisis op dit prestatiegerichte denken onder studenten. Deze factoren zijn bepaald als invloed hebbende op de volgende levenskeuze van een respondent na de bachelor.

Vanuit de habitus van excellentie is duidelijk dat de prestatiegerichte samenleving invloed uitoefent op de studenten tijdens het studeren. Het idee van studeren is voor de studenten een norm. Ze gaan ervan uit dat de master als volgende levenskeuze de meest logische stap is, ook als ze na de bachelor hier niet per se behoefte aan hebben. Hierbij proberen ze dit traject niet te lang uit te stellen, omdat ze anders denken vanuit het leenstelsel een hoge schuldenlast te hebben voor de toekomst. Dit is een voorbeeld van de padafhankelijkheid in hun volgende levenskeuze. Verder heerst er onder de studenten het idee om het beste uit zichzelf te halen en geeft dit ook voldoening. Daarnaast blijkt dat ze zich al tijdens het studeren voorbereiden op de competitieve arbeidsmarkt, met het idee dat ze zichzelf moeten onderscheiden. Deze verwachtingen van de arbeidsmarkt zorgen er ook voor dat de studenten vinden dat ze aan de norm van het volgen van minimaal één master moeten voldoen.

Eveneens is belangrijk aan te merken dat ze hier plezier aan beleven, proberen hun eigen interesses te achterhalen en hiervoor de tijd nemen. Ze maken daarbij soms de keuze om hun

huidige bachelorstudie niet in hun derde jaar af te ronden, maar om hun bachelorstudie één jaar te verlengen om tijd vrij te maken voor deze interesses. Ze zien het als een manier om hun leven zelf invulling te geven. Dit maakt duidelijk dat de prestatimaatschappij wel degelijk invloed uitoefent op de studenten, maar dat dit onder de ondervraagde respondenten niet zo duidelijk als een obstakel wordt gezien. Ze verhouden zichzelf tot deze cultuur en blijken er niet door gehinderd te worden. De gestelde gevoelens die ‘verliezers’ van deze cultuur ondervinden, zoals gesteld is door Kooijmans (2019) en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2018), blijken voor deze studenten niet als zodanig ondervonden te worden.

Verder is duidelijk geworden dat het onder hedendaagse studenten minder belangrijk is een beeld van positivisme op sociale media uit te stralen. De gedachte dat studenten een positief of mooi beeld van zichzelf op Instagram moeten delen van Kooijmans (2019), is voor de studenten niet zo belangrijk. Deze manier van sociale media gebruik, wordt eerder toegeschreven aan de pubertijd. In die tijd zou het veel belangrijker zijn een positief beeld van zichzelf te creëren, om zo ‘erbij te horen’. Echter, wat tegenwoordig wel belangrijk blijkt te zijn is om een beeld van professionaliteit uit te stralen op sociale media als LinkedIn. Dit vinden de respondenten belangrijk, omdat het idee heerst onder de studenten dat dit de mogelijkheden tot een baan na de master zou vergroten. Hiervoor vinden ze het niet per se nodig om hun vrienden of leeftijdsgenoten een positief beeld te tonen, maar doen ze dit met name voor de toekomstige werknemer.

Dit maakt dat het belang van netwerken onder de respondenten op sociale media als belangrijk wordt gezien. Zo voelden sommige respondenten druk van hun studiegenoten om ook LinkedIn aan te maken, zodat ze niet de kans op huidige sociale contacten zouden missen. Dit gevoel werd versterkt doordat er professionele cursussen gegeven werden waarbij de respondenten leerden hun LinkedIn op een productieve manier op te zetten. Slechts drie respondenten gaven aan dat ze vonden dat op LinkedIn een beeld van de respondenten geschetst werd dat niet waarheidsgetrouw is. Echter, ook zij stelden deel te nemen aan deze professionele uitstraling op LinkedIn. De meeste respondenten zagen deze ontwikkeling als vanzelfsprekend voor de huidige studie- en beroeps cultuur.

Middels dit idee van netwerken op LinkedIn zouden de respondenten zich kunnen profileren als potentiële werknemer voor hun toekomstige werkgever. Dit geeft de respondenten de kans zich weer op een bepaalde manier te onderscheiden van de overige studenten voor de arbeidsmarkt. Dit laat zien dat sociale media ook aan deze normalisering van de habitus van excellentie bijdraagt.

Als laatste is uit de interviews helder geworden dat veel respondenten ontevreden zijn in de coronaperiode. Sommige respondenten ervoeren sociaal isolationisme of verzwakking van de studiemotivatie door de online colleges. Ook waren er studenten die vanwege het gevoel van eenzaamheid juist vaker met vrienden afspraken, maar daardoor weleens het landelijke advies van bezoek overschreden. Hierdoor hadden ze soms schuldgevoelens ten opzichte van de mensen die zich wel aan dit advies hielden. Daar tegenover hadden sommige respondenten in bestuurlijke functies een hoger verantwoordelijkheidsgevoel, omdat ze vonden dat dit bij hun representatieve bestuurstaak hoorde. Hierdoor voelden ze zich weleens beklemd, omdat ze wisten dat medestudenten zich minder aan deze regels hielden en dat ze zelf deze regels ook vrijer wilden zien.

Met name werd door de respondenten het sociale contact met medestudenten gemist. Hierbij ontstond een nieuwe waardering voor alledaagse vriendschappen die ze met studenten hadden, met wie ze waarschijnlijk niet individueel af zouden spreken. Dit droeg bij aan een nieuwe waardering voor de campus als ontmoetingsplek en als universitaire omgeving waar studeren gemotiveerd wordt. Toch is de Covid-19 crisis geen evidente aanleiding voor studenten om minder prestatiegerichte prioriteiten te stellen. Wel geeft de pandemie onzekerheid bij het maken van de volgende levenskeuze. Maar juist het uitzicht dat de pandemie op een gegeven moment voorbij zou gaan, maakte dat de respondenten waarschijnlijk niet een nieuwe waardering voor overige prioriteiten ervoeren.

Concluderend is te stellen dat de habitus van excellentie vergaand genormaliseerd blijkt te zijn. Studenten zijn pad-afhankelijk van hun keuze en zien het doen van een master na de bachelor als de norm, het liefst binnen de voorgeschreven tijd. Ze houden hierbij rekening met de schuldlast van het leenstelsel, welke ze gebruiken om hun studietijd te betalen. Tijdens het studeren proberen ze zich hierbij ook voor de toekomstige werkgever te onderscheiden van andere studenten. Dit doen ze door tijdens de studie zich te onderscheiden door extra-curriculaire activiteiten of door hun netwerk uit te breiden op LinkedIn. Op die manier proberen ze zich voor te bereiden op de competitieve arbeidsmarkt. Tegelijkertijd beleven de studenten ook plezier aan deze voorbereiding, door zichzelf uit te dagen of vinden ze dit prettig voor hun persoonlijke ontwikkeling en halen ze hier voldoening uit. Belangrijk is dat de studenten in enige mate bewust zijn van het feit dat ze proberen te voldoen aan deze norm, maar dat ze er niet altijd bij stilstaan waarom ze dit doen. Ze vinden dat ze aan deze norm moeten voldoen, omdat de arbeidsmarkt bepaalde verwachtingen aan hen gaat stellen en daarom willen ze zich ook voor deze arbeidsmarkt onderscheiden. Wel lijken ze deze ontwikkeling als vanzelfsprekend te vinden in hun leven, omdat ze het als maatschappelijk normaal zien. Daardoor zien ze zichzelf bij mislukkingen

ook niet als ‘verliezer’, waardoor ze ook geen ingrijpende negatieve gevoelens ervaren. Enkel de Covid-19 crisis blijkt invloed te hebben op hun tevredenheid, maar ook dit is van voorbijgaande aard door het vooruitzicht dat de pandemie op een gegeven moment voorbij zal zijn.

5.2. Discussie

De negatieve effecten van de prestatiecultuur gaan niet op voor de ondervraagde respondenten. Er werd in de interviews niet gesproken over gevoelens van falen of vernedering. De habitus van excellentie is al zoverre genormaliseerd, dat de studenten voor hun volgende levenskeuze handelen zoals geacht wordt in deze cultuur. Ze zien het als de normale gang van zaken en daardoor ervaren ze ook geen negatieve gevoelens. Ze zien het als het gewone leven.

Het is daarom van belang te stellen dat dit onderzoek enkel onder 15 respondenten is uitgevoerd. Het zou kunnen zijn dat een onderzoek met een groter aantal onderzoekseenheden andere uitkomsten biedt, omdat er meer studenten naar hun beweegredenen zijn gevraagd. Een meer diverse groep zou ook meer diverse uitkomsten kunnen bieden. Verder is er bij de keuze van de respondenten geen onderscheid gemaakt in de mentale gesteldheid van de studenten. Het is denkbaar dat studenten die al mentale spanning ervaren of last hebben van een depressie duidelijkere voorbeelden van de negatieve gevoelens van vernedering of falen ervaren tijdens het maken van een volgende levenskeuze. Als laatste is het belangrijk vast te stellen dat dit onderzoek een momentopname is. De respondenten worden op één tijdstip in hun leven ondervraagd en er is daardoor geen reflectie op de volgende levenskeuze die ze zullen maken. Het zou kunnen zijn dat de studenten in een later moment van hun leven zich realiseren dat de prestatiecultuur ze op een negatieve manier heeft beïnvloed. Hier komt bij dat tijdens dit onderzoek de pandemie van het Covid-19 virus aanhoudend aanwezig is. Mogelijk hebben de doorgaande maatregelen tegen de pandemie tijdens het onderzoek meer invloed uitgeoefend op de respondenten.

Tegelijkertijd blijkt de normalisering van de prestatimaatschappij in de samenleving steeds meer een publiek debat te worden. Schrijvers zoals Rutger Bregman schrijven in hun boek kritisch over het feit dat er *“een nieuwe generatie [opgroeit] die de regels van de prestatimaatschappij steeds dieper krijgt ingeprent”* (Bregman, 2019, p. 345). Er komen zelfhulpboeken van psychologen zoals ‘Busy: how to thrive in a world of too much’ van Tony Crabbe, waarbij adviezen worden gegeven over omgaan met druk zijn (Leclaire, 2015). En een YouTube video van Satireblad ‘de Speld’ vermaakt zich over de toegenomen mate van online zelfcoaches, die iemand trainen om ‘alles uit zichzelf te halen’ (Ten Kate, 2021).

Op het gebied van studeren tekenen de negatieve effecten van de prestatiecultuur zich af in de berichtgeving over de ‘pretend student’. Hiermee worden studenten bedoeld die jarenlang doen alsof ze staan ingeschreven bij een studie, om vervolgens helemaal niet te studeren. Ze

doen zich voor als studerende bij mensen in hun meest innerlijke kring, zoals vrienden en familie. Deze studenten blijken zich enkel van waarde te voelen, als ze een mooi diploma behaald hebben of succesvol zijn (Mulder, 2020) (Loosbroek, 2018) (Vlegels, 2019) (Sleutelstad, 2020). Dit sluit aan bij de meetcultuur en statusbehoefte van de prestatiecultuur.

Deze verandering van het maatschappelijk denken over de habitus van excellentie is ook terug te zien in de berichtgeving over het coronavirus. In de NRC stelde een artikel dat het kabinet volgens planbureaus geadviseerd werd om bij nieuw beleid ook de blijvende gevolgen van de lockdown op minderbedeelden in acht te nemen (Stellinga, 2020). En het platform 'Frisse Gedachtes' is door drie studenten van de Radboud Universiteit opgericht om meer bewustwording te vragen onder eenzaamheid van studenten in tijden van Covid-19. Eveneens is er de mogelijkheid om anoniem te appen over zijn eigen negatieve gedachtes, met een getraind persoon als gesprekspartner (Frisse Gedachtes, 2020). Ook deze initiatieven laten zien dat de 'verliezers' van de huidige samenleving steeds meer op de voorgrond komen te staan, wat aangeeft dat de normalisering van de prestatiecultuur in het geding komt.

5.3. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Voor vervolgonderzoek is het daarom interessant te analyseren hoe de prestatiecultuur invloed heeft op de keuzeprocessen van een groot aantal studenten, mogelijk door een kwantitatieve analyse. Hier komt bij dat de verliezers van de maatschappij waarschijnlijk niet degenen zijn die nog studeren, maar juist degenen die gestopt zijn met studeren zoals het voorbeeld van de 'pretend student' laat zien. Daarom is het interessant te onderzoeken wat de beweegredenen zijn van voortijdig gestopte studenten en wat dit gedaan heeft met hun mentale gesteldheid en emoties. Verder zou het belangrijk zijn bepaalde individuen over een langere tijdsperiode te onderzoeken, om zo de effecten van de prestatiecultuur over een lange periode te analyseren. Mogelijk heeft de prestatiecultuur invloed op de verwachtingen van studenten, nadat ze tot het werkveld zijn toegetreden. Zo geven de krantenartikelen uit de inleiding van dit onderzoek voorbeelden over de overspannenheid van 'millenials' in het werkveld (Schohaus & Vries, 2011) (Zee, 2016). Deze negatieve effecten zijn pas opgetreden na het afstuderen.

5.4. Reflectie

In deze paragraaf wordt gereflecteerd op het verloop van het onderzoeksproces. Tijdens het schrijven van het onderzoeksvoorstel had ik eigenlijk al een thema over de motivatie van jongvolwassenen om (intensief) te studeren in mijn hoofd. Uiteindelijk is dit thema het ook geworden. Echter, de uitwerking hiervan is zeer duidelijk aangepast. Zo had ik waarschijnlijk zelf eerst meer een idee van 'volwassen worden' als thema, maar is mij duidelijk geworden dat voor

veel studenten dit niet de reden is om echt intensief te studeren. Daardoor is na herhaalde malen inleveren van de onderzoeksopzet het thema steeds specifiekier toegespitst op het onderdeel prestatiegerichtheid. Vooral dat onderdeel was één van de punten waar ik de meeste moeite mee had: om concreet een opzet van een onderzoeksvraag en de uitwerking daarvan op te stellen. Dit leende zich daardoor wel weer beter voor de toepassing van de theorie van Bourdieu. Tijdens het opzoeken van theorie werd mij namelijk duidelijk dat de prestatiegerichte cultuur in Nederland erg goed beschreven kon worden als een habitus. Daarom heb ik de prestatiecultuur zodanig omschreven als een habitus van excellentie. Ook hierbij had ik de moeite om dit concreet te koppelen aan mijn eigen onderzoek. Uiteindelijk is dit natuurlijk wel gelukt en heeft mij dit ook doen inzien wat voor werk eigenlijk echt voorafgaat aan het verzamelen van data, en mij geleerd concreter te worden in mijn schrijfstijl.

Het inplannen van interviews voor de dataverzameling verliep eigenlijk erg spoedig. Ik had snel reactie op mailtjes die ik verstuurde naar de studieverenigingen en ook de meeste studenten waren enthousiast in hun bijdrage. Ik merkte ook dat het afnemen van interviews erg veel plezier gaf tijdens het onderzoeksproces. Met respondenten over hun meest innerlijke motivaties spreken en daarbij waar te nemen dat ze niet altijd hierover nadachten, gaf voldoening in deze fase van de scriptie. Wel moet hierbij gesteld worden dat ik merkte dat ik het als onderzoeker soms lastig vond om de neutraliteit compleet te waarborgen. Een voorbeeld hiervan is dat ik na zoveel malen over LinkedIn gesproken te hebben, ik zelf ook het gevoel had dat ik een account moest aanmaken. Nu heb ik dat ook gedaan, maar pas tijdens de gesprekken met de drie wat meer kritische studenten realiseerde ik mij dat ik in de beweegredenen van mijn respondenten was meegegaan. Dit is een voorbeeld van hoe belangrijk het is om na elk interview ook bij zichzelf te reflecteren hoe het interview verliep. Niet enkel de verandering bij de respondent moet duidelijk worden, maar ook de eigen zicht van de onderzoeker op deze verandering. Zo kan de neutraliteit het meest gewaarborgd worden en hoop ik dit ook bij toekomstige onderzoeken te doen.

De data-analyse verliep eigenlijk met niet al te grote problemen. Maar bij de start van dit proces kwam soms wel het gevoel naar boven van 'waar te beginnen?'. Er heerste bij mij aanvankelijk de gedachte dat er maar één enkele manier was om coderen juist uit te voeren. Maar na het lezen van verschillende handleidings- en ondersteuningsboeken van wetenschappers over ATLAS.ti werd duidelijk dat coderen écht een iteratief proces is. Zo heb ik ook vele malen mijn codes herzien, en soms spijt gehad dat ik bepaalde codes niet eerder zo uitgebreid had beschreven. Ik denk dat het belangrijkste dat ik hierbij geleerd heb is het opdoen van de ervaring met coderen.

Hierdoor zal ik waarschijnlijk systematischer te werk gaan bij mijn volgende onderzoek en al een soort van idee hebben hoe ik het beste codes kan opstellen en indelen. Dit geeft mij vertrouwen voor toekomstig kwalitatief onderzoek.

De resultaten opstellen vond ik erg interessant, omdat het mij een manier gaf de quotes en de codes die eigenlijk constant door mijn hoofd gingen duidelijk op papier te zetten. Tijdens deze fase was met name het onderdeel studeren een obstakel, omdat hierin de motivatie van de respondent als het ware 'tussen de lijntjes' naar voren kwam in de interviews. Wel gaf het een erg voldaan gevoel om dan ook quotes bij bepaalde stukken tekst te plaatsen en zo de resultaten te verduidelijken. Dit maakte dat ik ook sterk het gevoel kreeg iets wezenlijks onderzocht te hebben, wat toch wel een motivatie is tijdens het scriptie proces.

Het belangrijkste dat ik heb geleerd vanuit het doen van mijn bachelorscriptie, is het stellen van deadlines. Aangezien mijn verloop wat vrijer was dan de gemiddelde scriptie, waren de deadlines minder streng. Daardoor plande ik soms te gemakzuchtig tijd in om aan mijn scriptie te werken en vertoonde ik ook enigszins uitstelgedrag. Hierop had ik met mijn begeleider uiteindelijk iets duidelijkere deadlines gesteld, maar ze adviseerde mij wel voor de master scriptie te proberen dit zelf te doen. Ook heb ik gemerkt dat mijn werkproces op een andere manier mogelijk productiever is. Zo wilde ik eerst de interviews afnemen, vervolgens deze stap voor stap transcriberen en daarna pas de data analyseren. Maar omdat het transcriberen soms een eentonig proces is, liep ik daarbij meer uit dan ik voor lief nam. Na feedback van een vriend heb ik gemerkt dat voor mij waarschijnlijk een werkmethode met meer afwisseling productiever is. Nadat ik dit had gedaan ging de afronding van de scriptie een stuk beter.

Verder heb ik soms te lang en te moeilijk nagedacht over bepaalde onderdelen van de scriptie, dit was ook een van de oorzaken waardoor ik soms het schrijven uitstelde. Meestal vroeg ik wel hulp aan mijn begeleider als ik er helemaal niet uit kwam, of als ik iets had om in te leveren. Maar de momenten waarop ik enkel een beetje vastliep vroeg ik juist minder snel om hulp. Daardoor zijn sommige schrijfprocessen waarschijnlijk iets langzamer verlopen dan mogelijk nodig is geweest.

Allesomvattend denk ik dat ik veel geleerd heb van dit proces. Met name merk ik dat ik nu systematischer aan nieuwe projecten begin en ook meteen een planning opstel. Daar komt bij dat ik een logboek nauwkeuriger bijhoud, om zo verantwoording van verandering in een vroeger stadium op een later moment eenvoudig terug te kunnen vinden. Ook heb ik geleerd wat onderzoek doen specifiek inhoudt en heb ik gerealiseerd hoeveel werk een onderzoek kost. Als

laatste heb ik de motivatie gevonden om mij mogelijk ook meer met filosofische vraagstukken bezig te houden, om meer na te denken over waarom bepaalde fenomenen op een bepaalde manier gebeuren of gedaan worden. Dit zal mij denk ik erg helpen bij mijn master.

6. Bibliografie

- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press.
- Bregman, R. (2019). *De meeste mensen deugen*. Amsterdam: de Correspondent Bv.
- CBS. (2020, juni 24). *Economie krimpt met 1,5 procent in eerste kwartaal 2020*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/26/economie-krimpt-met-1-5-procent-in-eerste-kwartaal-2020>
- France, A., & Threadgold, S. (2016). Youth and political economy: towards a Bourdieusian approach. *Journal of Youth Studies*, 19(5), 612-628. <https://doi.org/10.1080/13676261.2015.1098779>
- Frisse Gedachtes. (2020). *Frisse gedachtes, een luisterend oor voor iedereen*. Opgehaald van Frisse Gedachtes: <https://www.frissegedachtes.nl/>
- Gasiukova, E., & Korotaev, S. (2019). Precarity in Russia: attitudes, work and life experience of young adults with higher education. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 39(7/8), 506-520. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-10-2018-0163>
- Kooijmans, M. (2019). Talenteologie, voorbij een neoliberale focus op talentontwikkeling. *Pedagogiek*, 13, 13-37. <https://doi.org/10.1007/s12451-019-00199-7>
- Leclaire, A. (2015, September 26). Alleen sukkels hebben het druk. *NRC Handelsblad*, p. 1. Opgehaald van <https://www.nrc.nl/nieuws/2015/09/26/alleen-sukkels-hebben-het-druk-1537426-a83680>
- Loosbroek, S. v. (2018, September 20). Een tijdbom van bedrog, Hoe spookstudenten verstrikt raken in hun eigen leugens. *Leids Universitair Weekblad Mare*, pp. 1-12. Opgehaald van <http://archieff.mareonline.nl/archive/2018/09/20/een-tijdbom-van-bedrog>
- Mulder, L. (2020, Augustus 22). Zes jaar deed Dianne alsof ze studeerde, tot ze niet meer kon: 'Haar geheim werd haar fataal'. *Algemeen Dagblad*, p. 1. Opgehaald van <https://www.ad.nl/oss/zes-jaar-deed-dianne-alsof-ze-studeerde-tot-ze-niet-meer-kon-haar-geheim-werd-haar-fataal~ad4c265d/>
- Nijhuis, C. (2020, augustus 17). *Dit is hoe jullie nu tegen het studentenleven aankijken*. Opgehaald van VICE: <https://www.vice.com/nl/article/g5pk7w/de-impact-van-corona-op-studenten>
- NOS. (2019, september 16). *Manifest Coalitie-Y: druk op jongeren moet omlaag*. Opgehaald van NOS: <https://nos.nl/artikel/2301952-manifest-coalitie-y-druk-op-jongeren-moet-omlaag.html>
- Raad voor Volksgezondheid en Samenleving. (2018). *Over bezorgd: Maatschappelijke verwachtingen en mentale druk onder jongvolwassenen*. Den Haag: Raad voor Volksgezondheid en Samenleving. Opgehaald van <https://www.raadrvs.nl/binaries/raadrvs/documenten/publicaties/2018/07/12/maatschappelijke-verwachtingen-en-mentale-druk-bij->

jongvolwassenen/RVS_essay_Over_bezorgd_Maatschappelijke_verwachtingen_en_mentale_druk_onder_jongvolwassenen.pdf

- Radboud Universiteit. (2020, juni 5). *Herstart Radboud Universiteit en coronamaatregelen*. Opgehaald van Radboud Universiteit: <https://www.ru.nl/nieuws-agenda/nieuws/het-coronavirus-en-de-radboud-universiteit/@1271886/herstart-radboud-universiteit-coronamaatregelen/#h4d5faa4c-8a6e-4197-899a-4bd521336acf>
- Schohaus, B., & Vries, M. d. (2011, december 14). *Nog steeds aan de papfles*. (De Groene Amsterdammer) Opgehaald van [groene.nl](https://www.groene.nl/2011/50_51_52): https://www.groene.nl/2011/50_51_52
- Sleutelstad. (2020, November 28). 'Pretend student' zijn in Leiden: Simon deed jarenlang alsof hij studeerde. *Sleutelstad*, p. 1. Opgehaald van <https://sleutelstad.nl/2020/11/28/pretend-student-zijn-in-leiden-simon-deed-jarenlang-alsof-hij-studeerde/>
- Stellinga, M. (2020, Oktober 8). Planbureaus: kabinet moet meer doen dan de coronabrand blussen. *NRC Handelsblad*, p. 1. Opgehaald van <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/10/08/planbureaus-kabinet-moet-meer-doen-dan-de-coronabrand-blussen-a4015314>
- Swierstra, T., Tonkens, E., Bovens, M., Pekelharing, P., & Pels, D. (2008). *De beste de baas? Prestatie, respect en solidariteit in een meritocratie*. Amsterdam: Amsterdam University Press. Opgehaald van <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/35234/340096.pdf?sequence=1>
- Ten Kate, B. (Regisseur). (2021). *Wat is in de kern de purpose van jouw why? 3 simpele tips* [Film]. Nederland. Opgehaald van <https://www.youtube.com/watch?v=plUxz5xY764>
- Vennix, J. A. (2016). *Onderzoeks- en interventiemethodologie*. Nijmegen: Radboud University.
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Boom uitgevers.
- Vlegels, L. F. (2019, Maart 5). Hoe het is om jarenlang te liegen over je scriptie. *Vice*, p. 1. Opgehaald van <https://www.vice.com/nl/article/kzdxye/hoe-het-is-om-jarenlang-te-liegen-over-je-scriptie>
- Vrousalis, N., & Rossi, E. (2019, Maart 13). *Why we strike: on the education strike in the Netherlands*. Opgehaald van Open Democracy: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/why-we-strike-education-strike-netherlands/>
- Zee, R. v. (2016, Maart 8). *De pampergeneratie: verwend, gekoesterd en daardoor dóódongelukkig*. Opgehaald van [hpdetijd.nl](https://www.hpdetijd.nl/2016-03-08/de-pampergeneratie-verwend-gekoesterd-en-daardoor-doodongelukkig/): <https://www.hpdetijd.nl/2016-03-08/de-pampergeneratie-verwend-gekoesterd-en-daardoor-doodongelukkig/>

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewgide onderzoek Habitus van excellentie

Inleiding

Hoi *interviewee*. Ik zal even beginnen met iets over mezelf te vertellen, dan weet je een beetje wie ik ben en waarom ik dit onderzoek doe. Ik ben Daniel Wieseahn. Ik ben een Duitse jongen van 22 jaar, opgegroeid in Nederland. Ik zit al sinds mijn 8e op voetbal en sinds mijn studententijd ook op dansen. Ik zit in mijn vierde jaar van mijn bachelor GPM. Ik zou nu eigenlijk in het buitenland vakken volgen, maar vanwege corona ging dat helaas niet door. Dus nu schrijf ik mijn scriptie.

Van mezelf merk ik eigenlijk al sinds de middelbare school dat ik altijd een beetje zoekende ben naar mijn volgende levensstappen. Zo had ik bijna alle vakken van zowel natuur- als maatschappijkant. Ben ik GPM gaan doen, omdat ik het breed vond. En ben ik ook alweer aan het twijfelen tussen meer dan 3 masters, omdat mijn richtingen weer erg breed zijn.

Daardoor vond ik het altijd wel interessant als mensen meteen weten wat ze willen en daar ook rechtstreeks voor gaan. Aan de andere kant merk ik bij mezelf dat ik een beetje een “we zien wel” mentaliteit heb met de 6jescultuur, maar voor mijn gevoel heb ik ook vrienden die dat nog veel erger hebben. Dan vind ik mijn levensstijl al een wereldse passie hebben.

Ik vind sowieso mensen interessant en zeker verschillen tussen mensen (ben waarschijnlijk ook iets socialer nog gericht dan mijn studie). Daarom ben ik eigenlijk dit onderzoek naar mezelf begonnen: waarom verschil ik van mensen in studiekeuze en mogelijk studie-inzet. (Misschien voorbeeld van Anita). En om dit te kunnen generaliseren, onderzoek ik eigenlijk naar prestatiegerichtheid. Wat is het precies? Waar komt het vandaan, uit onszelf of maatschappelijk? En hoe ervaar jij dat als derdejaarsstudent? Vooral dat laatste wil ik met dit interview onderzoeken.

Nu gaan we over op jou. Heb jij al wel eens interview gehad?

Werkwijze: Ik zal eerst een paar inleidende vragen stellen voor het gemak. Vervolgens ga ik 3 thema's af, dit zijn studie, sociale media en de huidige situatie met het coronavirus. Daarna is het halfuur alweer om denk ik en sluiten we af. Iedereen heeft zijn eigen stijl, maar ik wil vooral een gesprek hiervan maken. Dus ik zal een beetje proberen vloeiend door de thema's heen te gaan en dit niet expliciet te vermelden. Mocht je even iets niet snappen, kun je het altijd vragen. Je kunt alles zeggen wat je wilt, er zijn geen goede of foute antwoorden. Ik kan zelf het ook nog niet beoordelen, want dat is eigenlijk pas wat ik met deze interviews doe. Ik wil weten wat studenten denken, en dat kan pas nadat ik jullie allemaal geïnterviewd heb. Mocht je toevallig iets

niet willen beantwoorden of het interview willen stoppen om wat voor reden dan ook, dan is dat helemaal aan jou, daar hoeft ook geen uitleg bij.

Het interview wordt anoniem afgenomen, je naam zal alleen bekend zijn bij mij. Misschien wil ik wel antwoorden die jij geeft als voorbeeld gebruiken in mijn scriptie, maar als je wilt doe ik dit ook anoniem. Je mag van mij ook nog een valse naam opgeven die ik erin zet, misschien gezelliger dan een nummer ;)

Als laatste nog, vind je het erg als dit interview wordt opgenomen? Dit is ook enkel voor mijzelf, zodat ik het kan transcriberen en vervolgens coderen. Verder zal ik niets met de geluidsopname doen en het ook niet delen met iemand.

Interview

Thema	Vragen
Inleiding	Kun je een beetje over jezelf vertellen?
	Misschien je leeftijd, wat je leuk vindt? En welke studie je doet?
Prestatiegerichtheid studie	Wat is je plan voor volgend jaar? En waarom maak je deze stap/keuze? In hoeverre vind jij hoge cijfers hierbij belangrijk? In hoeverre beïnvloedt je omgeving (ouders of vrienden) je keuze?
	Doe je nog dingen naast je studie? Zo ja, welke en waarom ? Zo nee, waarom niet? Lijkt het je interessant aan een honoursprogramma/bestuur mee te doen, of heb je dat gedaan?
	Op welke manier beïnvloedt het leenstelsel jouw toekomstige keuze? Ook de manier waarop je studeert? (Hoe zou jij je studielast dan omschrijven?)
Positivism sociale media	Gebruik je sociale media? Waarom wel of niet?

	<p>Hoe zou jij je uitstraling op sociale media omschrijven? Mag ik vragen wat je deelt? Waarom deel je dat? In hoeverre beïnvloedt je omgeving (ouders of vrienden) je gedrag op sociale media?</p>
	<p>In hoeverre is jouw plaatje van sociale media gelijk met jouzelf in het echt? Voel je een bepaalde druk bij iets moet plaatsen op sociale media? (Van hoe jij moet overkomen) (Positivisme?)</p>
<i>Samenvatting</i>	<p><i>We hadden het net over je studiegedrag en je gedrag op sociale media. Hierbij heb je (...) en (...), klopt dit nog?</i></p>
Covid-19 Prioriteiten	<p>Dan nu, heeft deze periode van covid-19 invloed gehad op hoe jij kijkt ten opzichte van je studiegedrag zoals je het omschreef? Kun je dat toelichten?</p>
	<p>Heeft deze van covid-19 invloed gehad op hoe jij kijkt ten opzichte van je gedrag op sociale media zoals je het omschreef? Kun je dat toelichten?</p>
	<p>Heeft het Covid-19 epidemie invloed op jouw gedrag in je gewone leven gehad? In hoeverre? In hoeverre is je gedrag tot je sociale omgeving beïnvloed? En hoe maakt dat uit voor je toekomstige keuze?</p>
	<p>Zou je jezelf als prestatiegericht omschrijven?</p>
Afsluiting	<p>Dan zijn wij nu geloof ik bij het einde. Is er nog iets dat je vindt dat ik moet weten of over dat ik had moeten vragen? Heb jij nog een vraag aan mij? Vond je het leuk?</p>
	<p><i>Verder nogmaals deze laatste twee vragen stellen en aantekeningen maken.</i></p>

Bijlage 2: Overzicht respondenten

Respondentnummer	Opleiding	Geslacht	Leeftijd	Studiejaar
R1.	Geografie, Planologie en Milieu	Man	22	3
R2.	Geografie, Planologie en Milieu	Vrouw	21	4
R3.	Geografie, Planologie en Milieu	Man	22	4
R4.	Politicologie	Vrouw	20	3
R5.	Politicologie	Vrouw	20	3
R6.	Politicologie	Man	22	5
R7.	Economie	Vrouw	21	3
R8.	Economie	Man	19	3
R9.	Economie	Vrouw	20	3
R10.	Bestuurskunde	Vrouw	21	3
R11.	Bestuurskunde	Man	24	3
R12.	Bestuurskunde	Vrouw	19	3
R13.	Bestuurskunde	Man	23	4
R14.	Bedrijfskunde	Man	21	3
R15.	Bedrijfskunde	Man	21	3